

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

NÁPRAVA EKOLOGICKÝCH ŠKOD

3. ČÁST

Omezující faktory pro biologickou remediaci
Mikroorganismy pro bioremediaci

VÍT MATĚJŮ
ENVISAN-GEM, a.s.
Biotechnologická divize, Radiová 7,
102 31 PRAHA 10
envisan@grbox.cz

O ČEM TO BUDE ?

1. Faktory ovlivňující biologickou dostupnost polutantů, transport do buňky
2. Podpora přenosu hmoty, biosurfaktanty, biodegradovatelnost polutantů, biodegradace, biotransformace
3. Mikroorganismy pro sanaci – kvasinky, dřevokazné houby, bakterie

BIOLOGICKÁ ROZLOŽITELNOST POLUTANTŮ

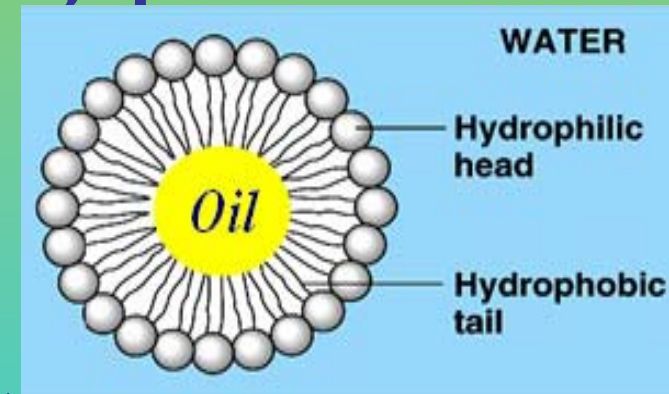
Biologická rozložitelnost polutantu závisí na:

- Struktúře a náboji molekuly
- Polaritě
- Rozpustnosti ve vodě
- Stupni zvětrání
- Biologické dostupnosti
- Enzymatickém vybavení mikroorganismu
- Transportu do buňky (přenosu hmoty)

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

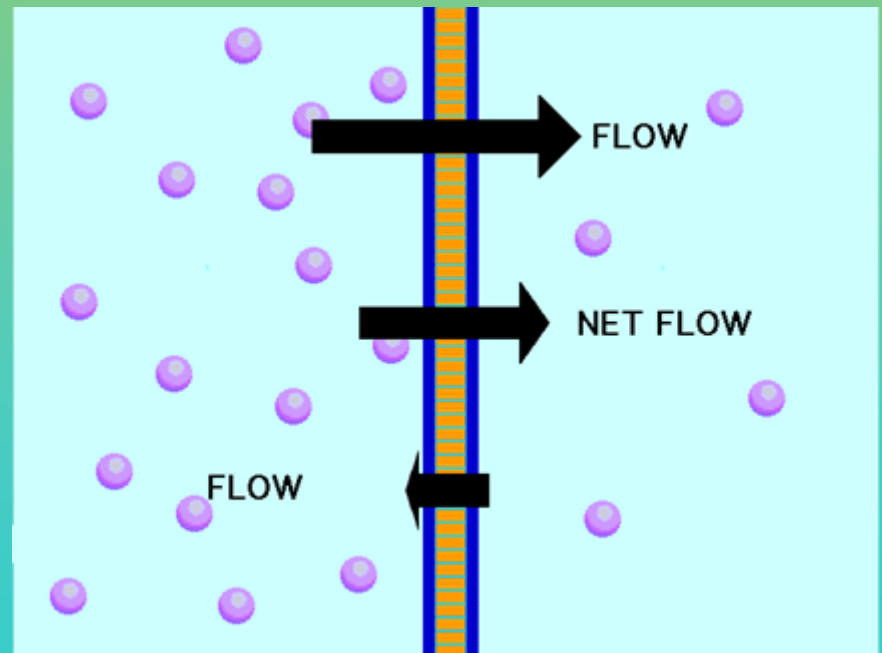
- Bakterie nevytvářejí exoenzymy pro rozklad polutantů
- Rozklad probíhá v buňce
- Molekuly se do buňky dostávají přes buněčnou membránu
- Transport do buňky je:
  - aktivní (přenašeče)
  - pasivní (např. difúze)

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

- PASIVNÍ TRANSPORT – DIFÚZE

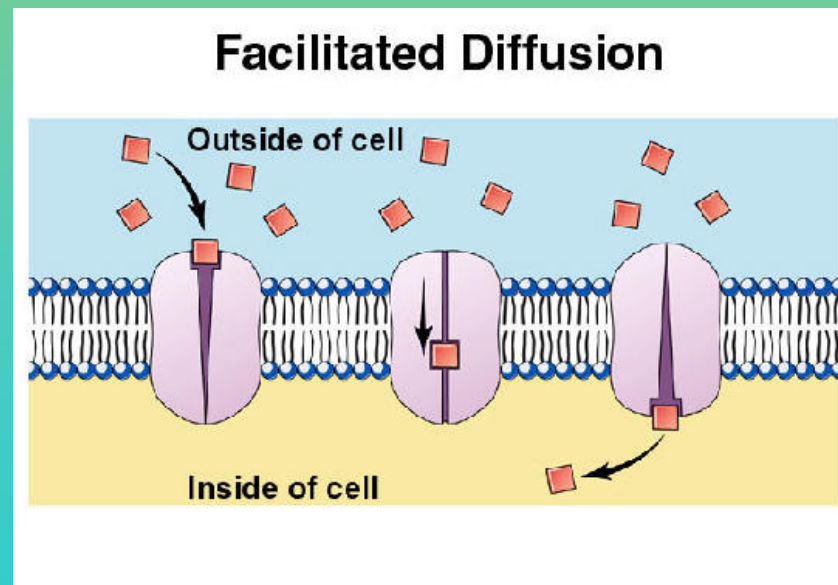
není třeba energie, je to pohyb molekul z prostředí s vyšší koncentrací do prostředí s nižší koncentrací látky

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

- PASIVNÍ TRANSPORT – PODPOROVANÁ DIFÚZE

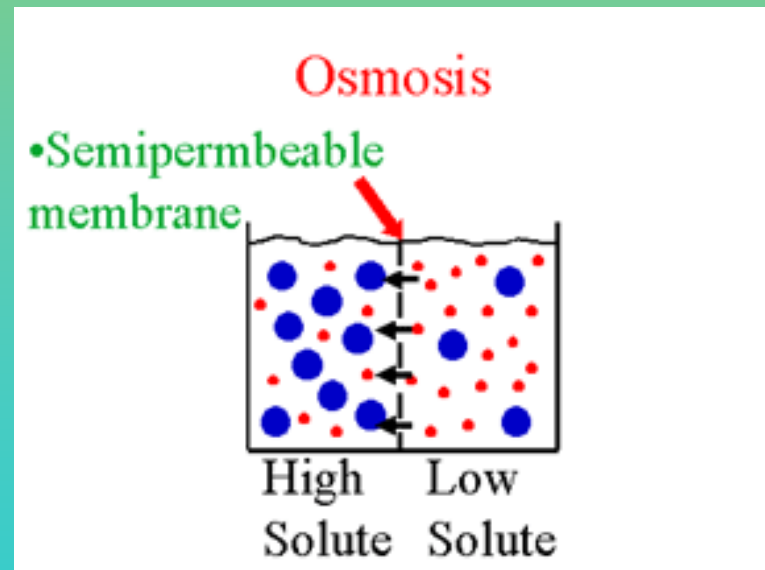
Není třeba ATP, ale musí být přítomna přenosová bílkovina, která zprostředkovává přenos z prostředí s vyšší koncentrací do prostředí s nižší koncentrací

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

- PASIVNÍ TRANSPORT – OSMÓZA

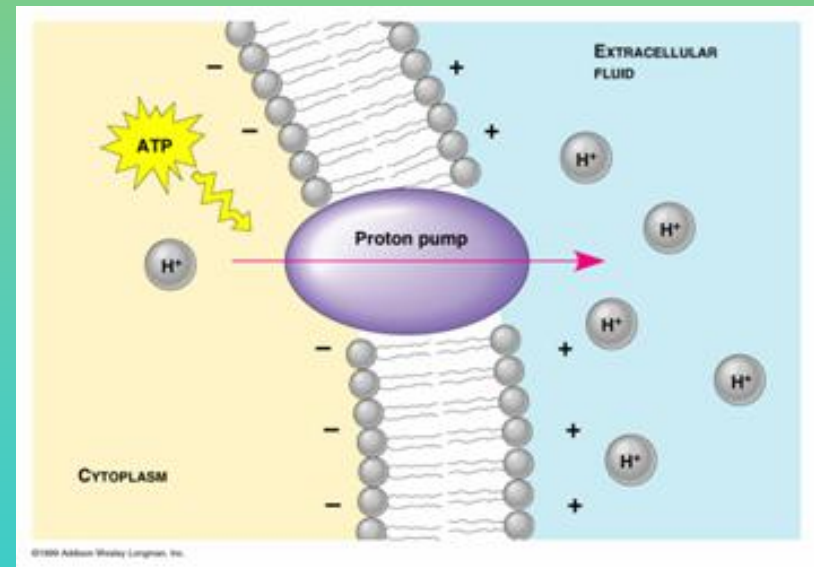
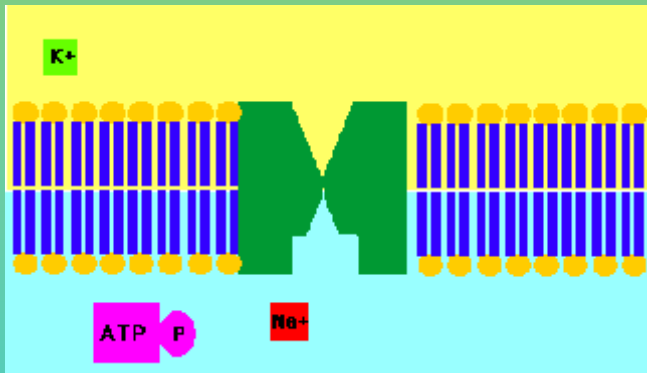
Pohyb vody (červené tečky) polopropustnou membránou do místa s vyšší koncentrací rozpuštěných látek (modré tečky)

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

- AKTIVNÍ TRANSPORT

Pro aktivní transport je třeba energie (např. ve formě ATP)

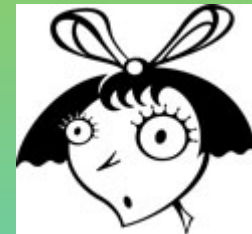
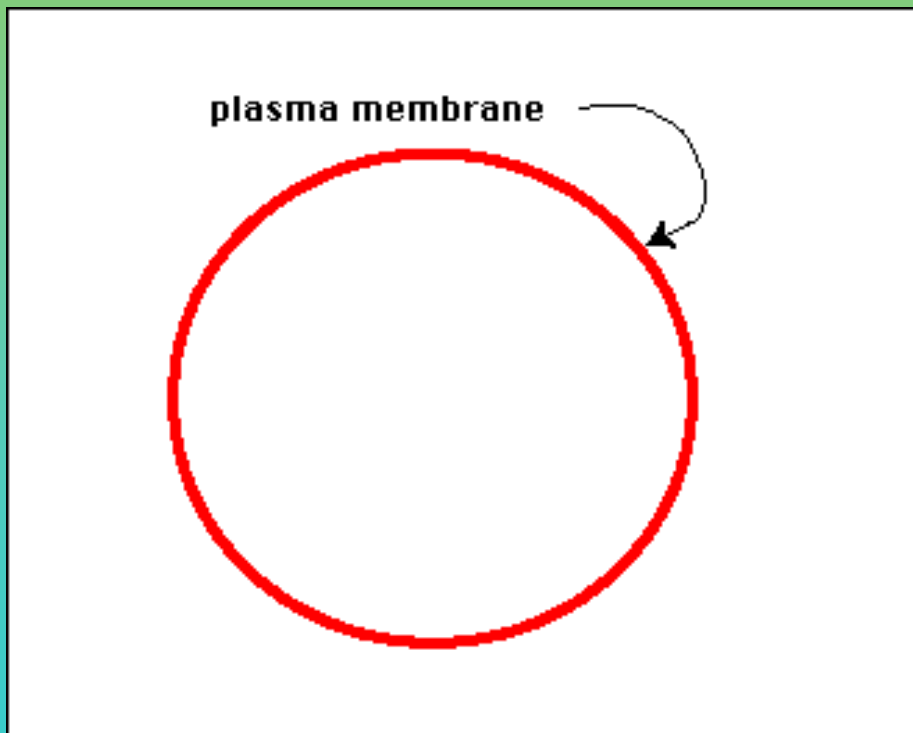

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

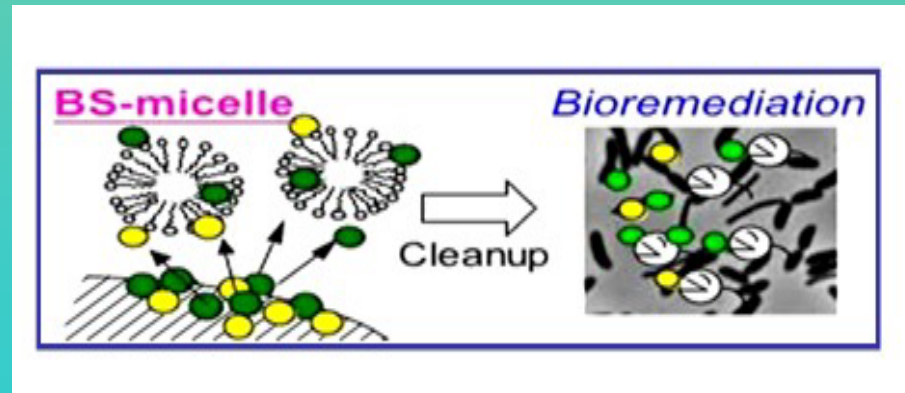
- AKTIVNÍ TRANSPORT - ENDOCYTOSA

Při tomto způsobu transportu vnesená látka neprochází buněčnou membránou

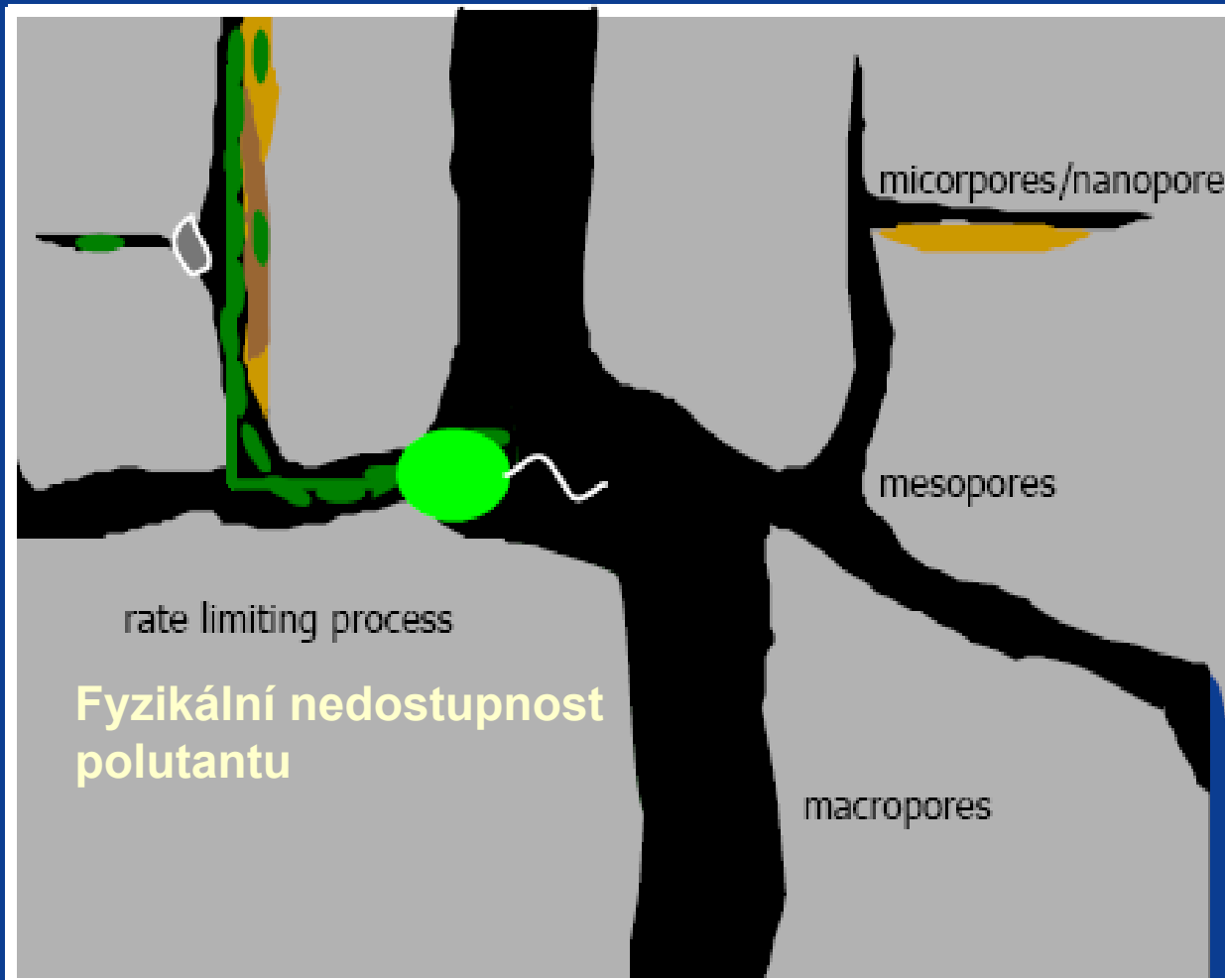

TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

- Rychlost přenosu hmoty do buňky je z hlediska rychlosti biodegradace určujícím krokem, protože je nejpomalejší.
- U nepolárních sloučenin bakterie podporuje transport tvorbou povrchově aktivních látek (biosurfaktanty), které konjugují s molekulami polutantu a vytvářejí polární konjugovaný komplex, usnadňující přenos do buňky.

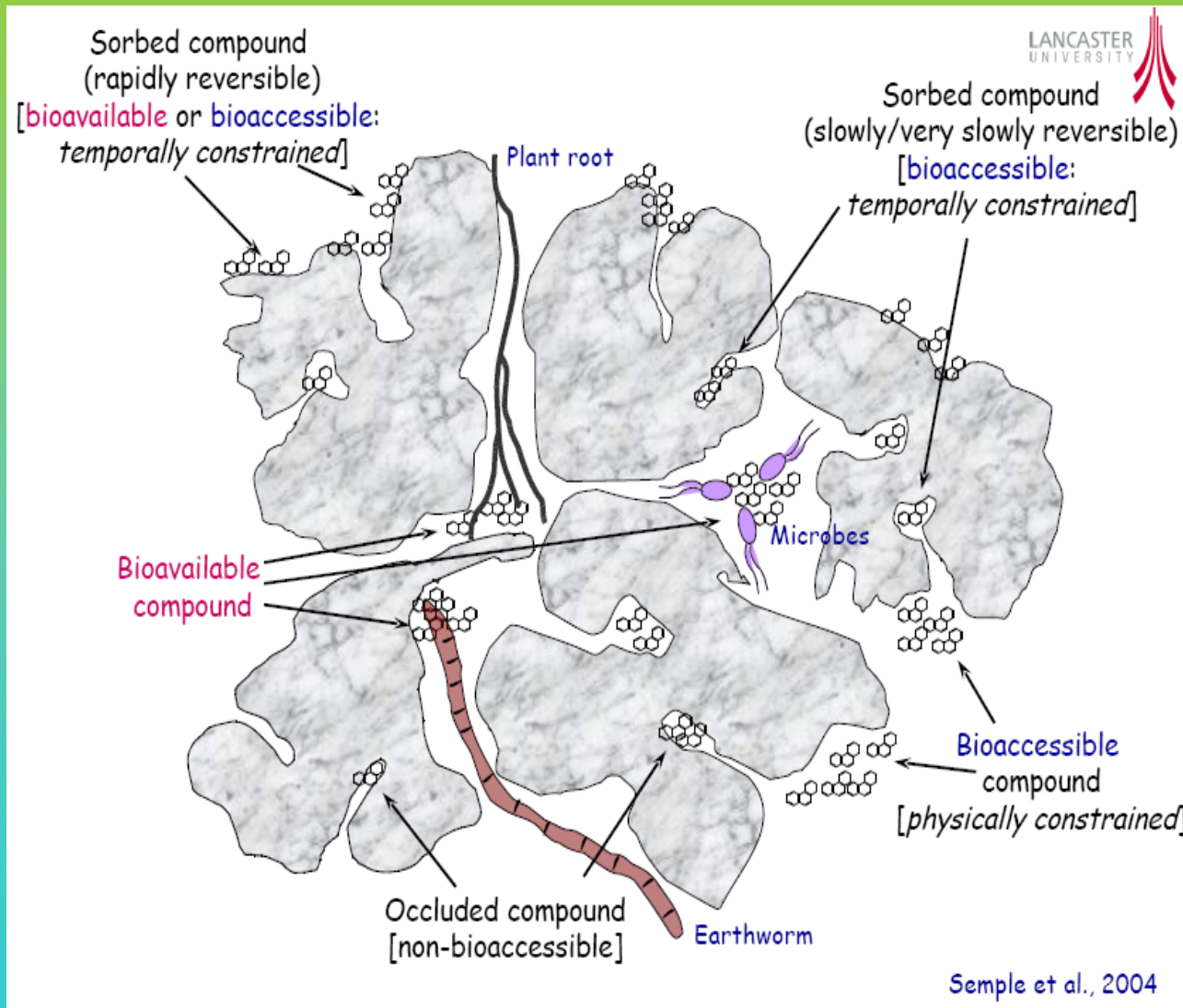
TRANSPORT DO BUŇKY (PŘENOS HMOTY)

soil pores	mineral particles	oxides, carbonates	PAHs
flexible SOM	condensed SOM	combustion residues	

BIODOSTUPNOST POLUTANTU

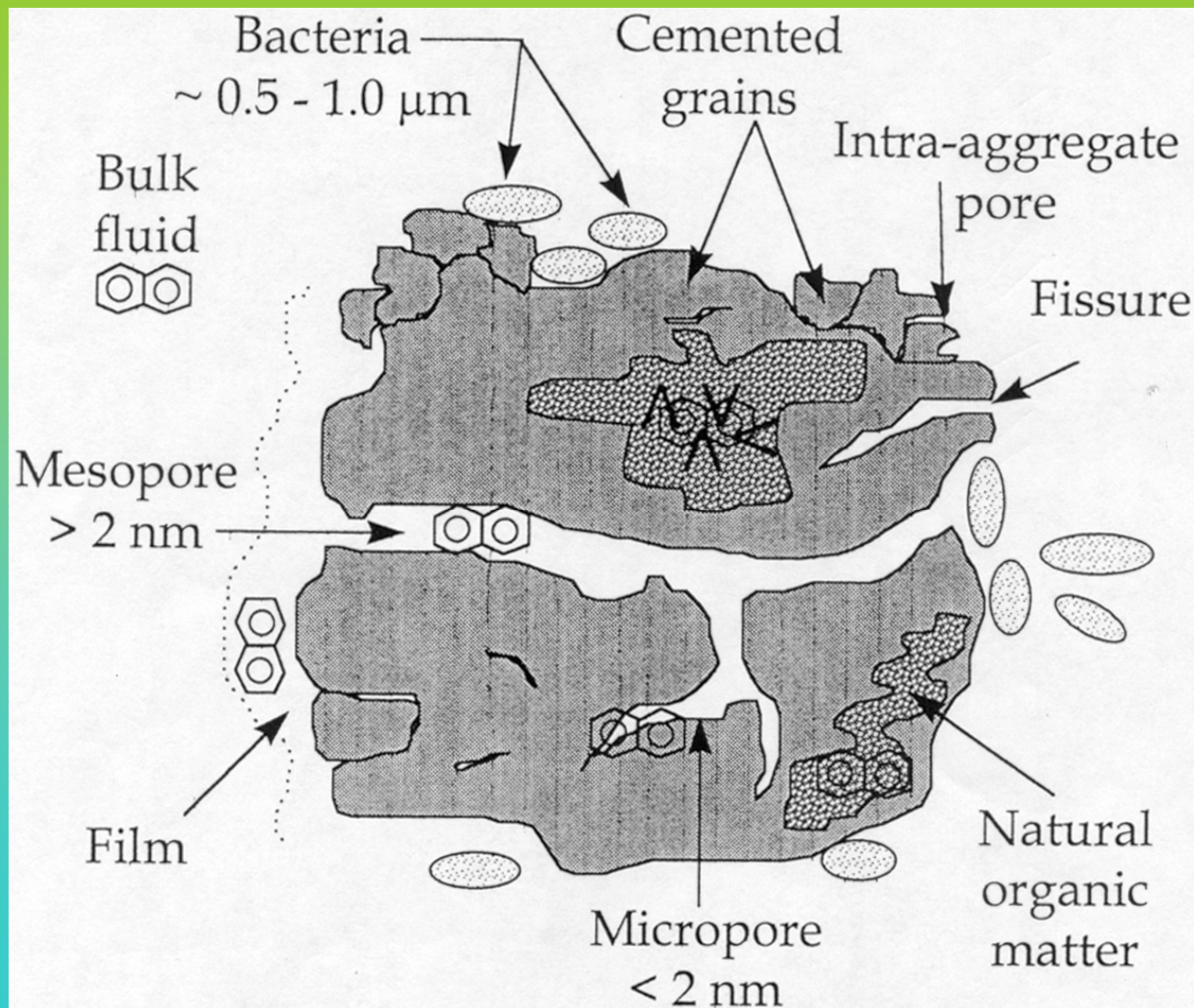

VĚTRÁNÍ (STARNUTÍ) POLUTANTU

Na stárnutí polutantů a snižování dostupnosti se podílí:

- Sorpce na pevné částice půdy (jíl)
- Sorpce na organické látky v půdě (huminové látky)
- Difúze do mikropórů a makropórů
- Odpar těkavých složek
- Úbytek dobře odbouratelných složek znečištění

VĚTRÁNÍ (STARNUTÍ) POLUTANTU

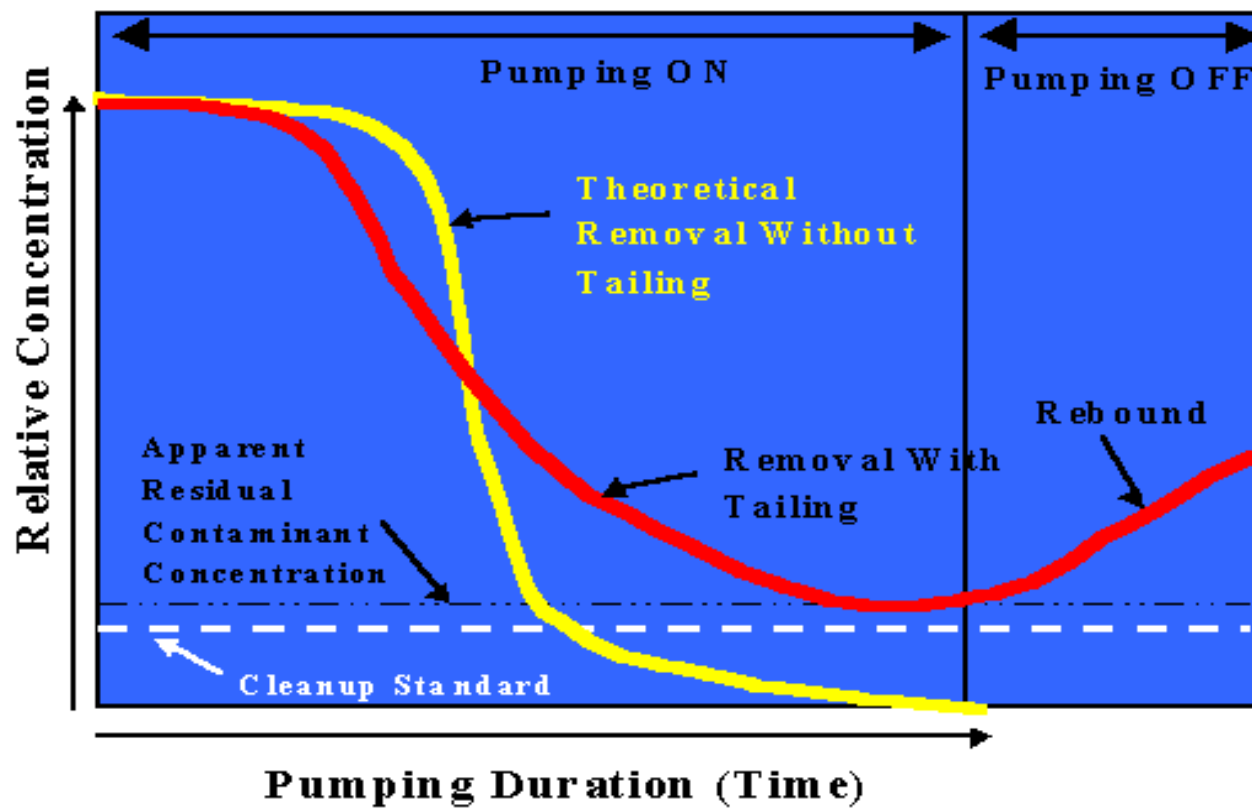

VĚTRÁNÍ (STARNUTÍ) POLUTANTU

1. v systémech s jedním polutantem: dochází při zvyšování kontaktního času mezi polutantem a půdou ke snižování biologické dostupnosti a odbouratelnosti
2. v systémech s více polutanty přítomnost dalších látek zpomaluje stárnutí a zvyšuje biologickou dostupnost polutantu
3. Sorbované molekuly jsou nejčastěji důvodem „reboundingu“

REBOUNDDING

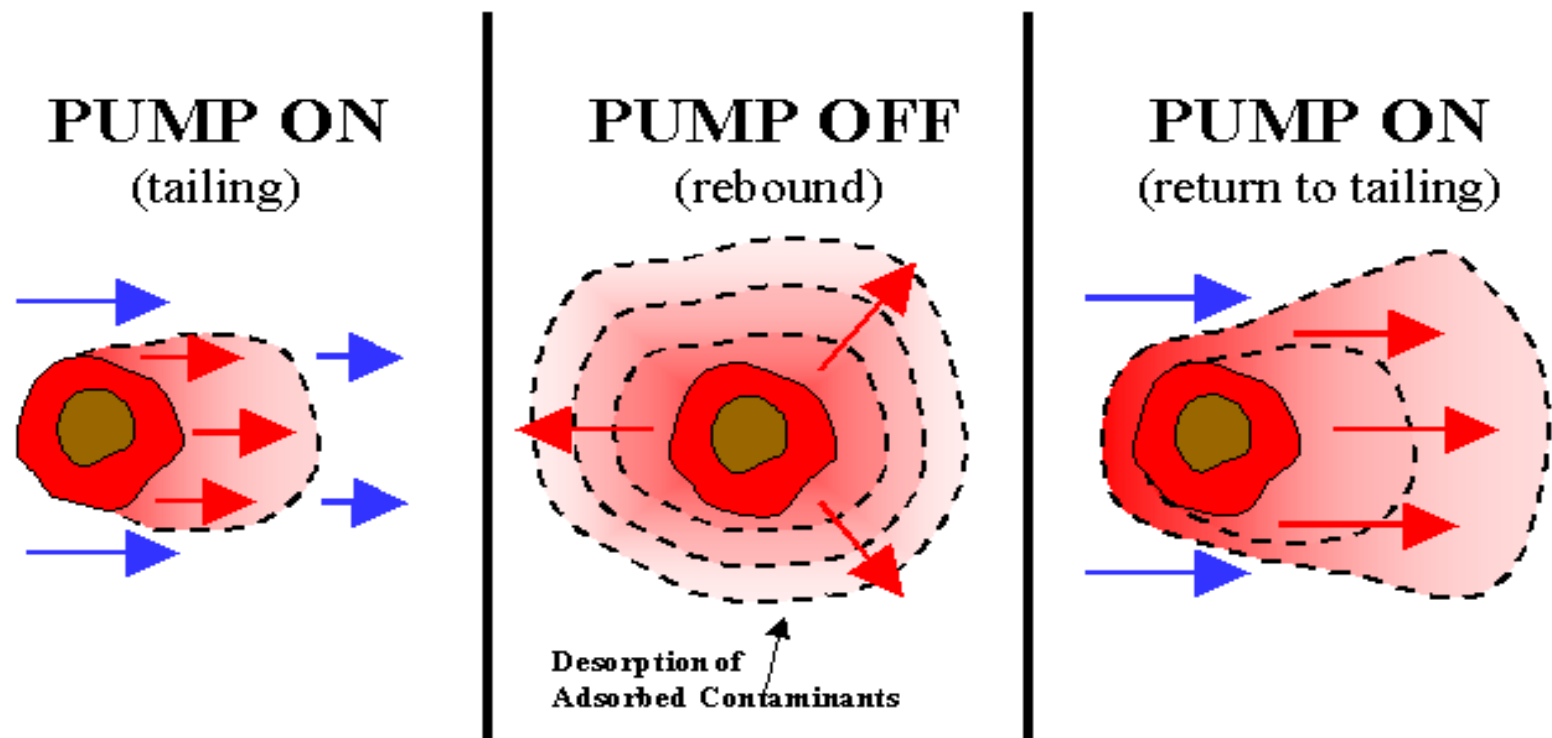
Tailing and Rebound Effects

REBOUNING

Tailing and Rebound Effects

POLARITA MOLEKULY

Hydrofóbní molekuly:

- silná sorpce na pevné částice horninového prostředí a v organickém podílu
- rozpouštějí se v nepolárních látkách přítomných v prostředí (ropné uhlovodíky)
- transport do buňky je možný pouze pokud jsou rozpuštěné ve vodě

NEZBYTNÁ PODPORA PŘENOSU HMOTY

MAKROSKOPICKÉ PARAMETRY MOLEKULY

Mezi nejčastěji používané makroskopické parametry

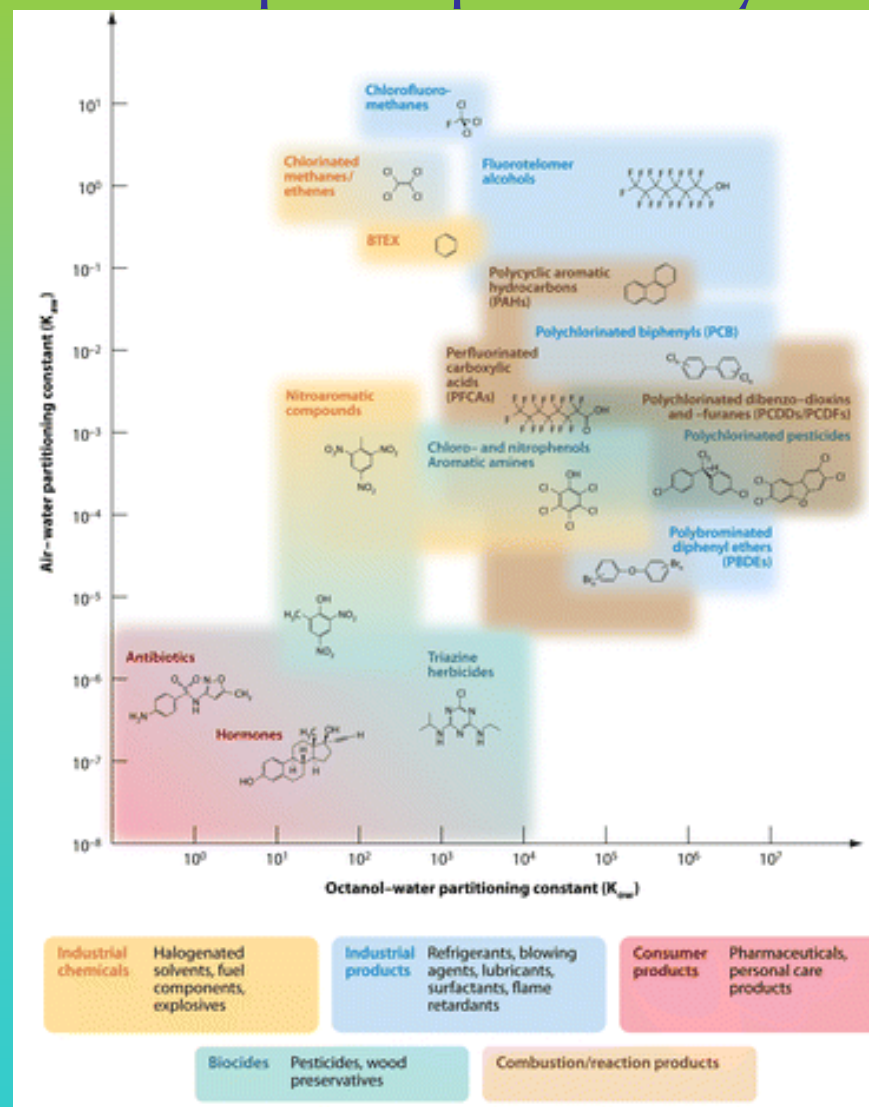
k popisu molekul patří:

- stupeň hydrofobicity
- rozdělovací koeficient polutantu oktanol-voda
- doba zdržení při HPLC

Zvyšování rozdělovacího koeficientu oktanol-voda

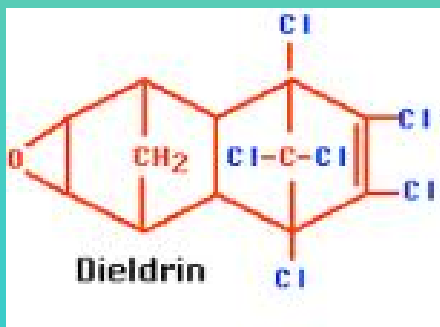
v některých případech vede ke snížování

rychlosti biodegradace

STRUKTURA MOLEKULY

- Adice halogenového iontu, nitroso skupiny, CN, sulfátu, halogenu či methylu k jednoduchému aromatickému uhlovodíku, mastné kyselině či jiné molekule podstatně zhoršuje biologickou rozložitelnost
- adice hydroxylové, karboxylové či amidické skupiny stimuluje biodegradovatelnost

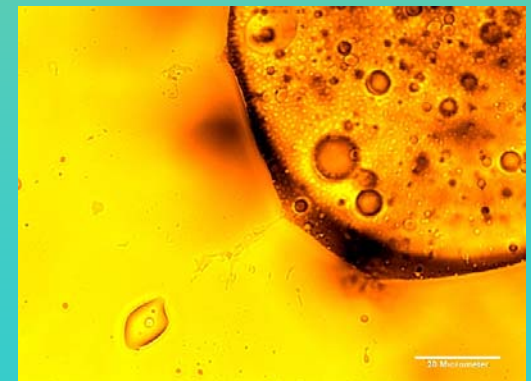

rozložitelnost klesá se stoupající
alkylací a halogenací původní látky
Chybí enzymy pro rozklad

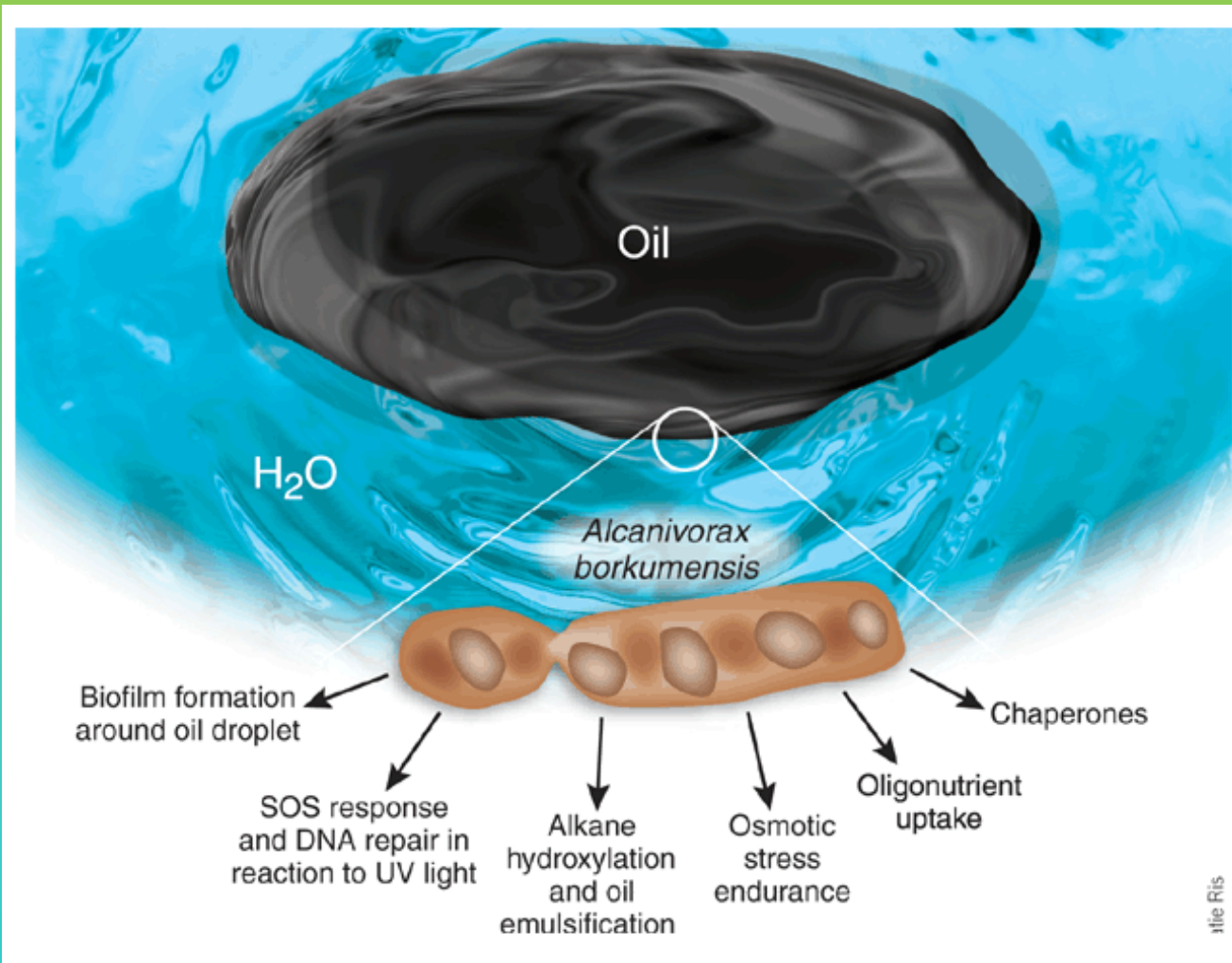
PODPORA PŘENOSU HMOTY

Vlastnosti bakterií podporující přenos hmoty:

- tvorba biologických povrchově aktivních látek a jejich exkrece do prostředí
- vznik struktur na povrchu buňky, které podporují emulgaci hydrofobních molekul polutantu
- systém příjmu s vysokou afinitou k polutantu
- zvýšená adheze buněk k pevnému nebo kapalnému substrátu

BIOFILM

BIODEGRADOVATELNOST POLUTANTŮ

- Podle biologické rozložitelnosti lze polutanty seřadit podle snižující se biologické rozložitelnosti: jednoduché alifatické uhlovodíky, paliva > monoaromatické uhlovodíky > alkoholy, estery > nitrobenzeny, ethery > chlorované uhlovodíky > polycyklické aromatické uhlovodíky > pesticidy.

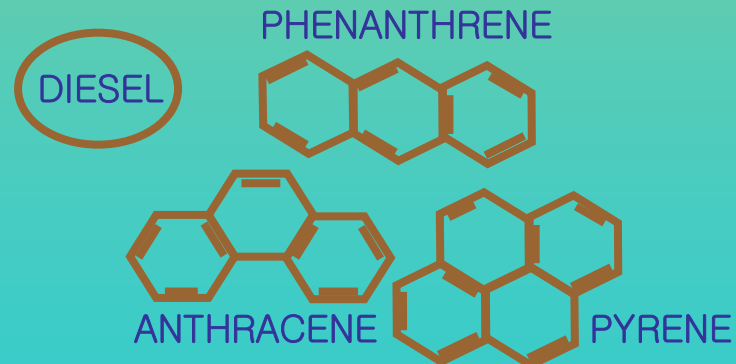
n-Alkany:

- Nejsnáze molekuly C₁₀ až C₁₆
- C₁ až C₄ jsou plynné, rozkládají je jen vysoce specializované bakterie
- C₅ až C₉ jsou pro většinu mikroorganismů toxické

PODPORA PŘENOSU HMOTY

Zpřístupnění molekul polutantů pro buňky:

- Přídavkem neionogenní povrchově aktivní látky (NPAL)
- Částečná chemická oxidace

PODPORA PŘENOSU HMOTY

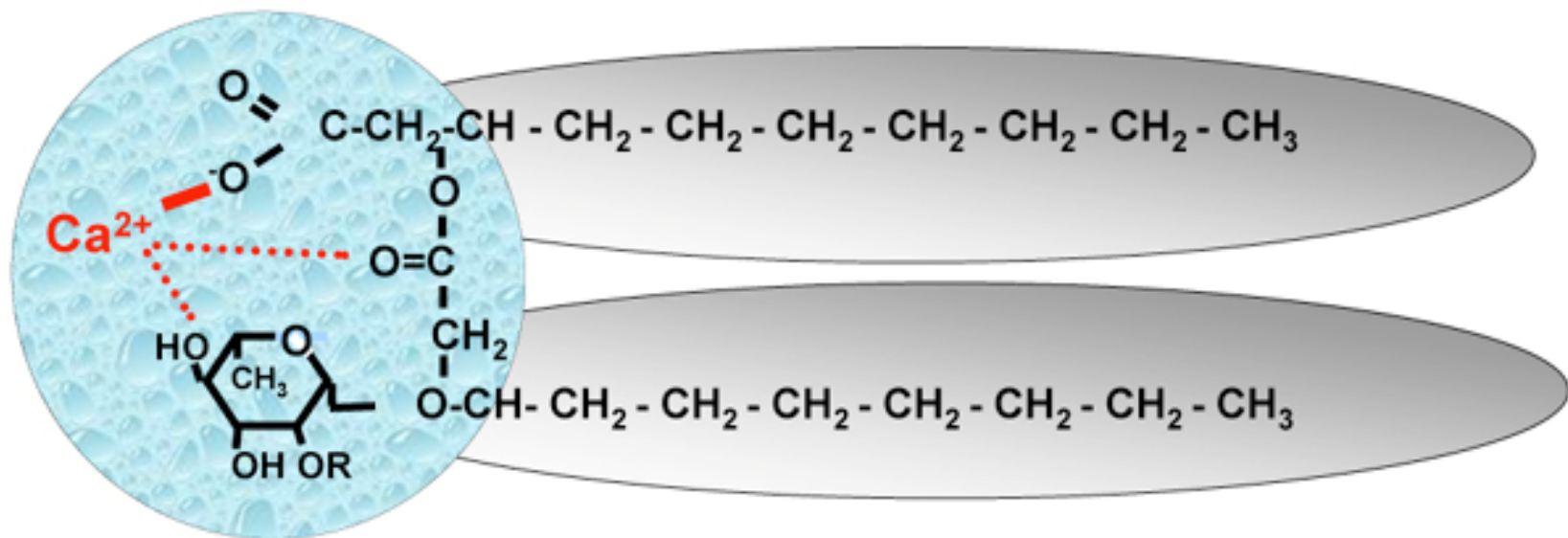
- Ohřev horninového prostředí (odporové ohřívání, vhánění páry.....)

- Uvolnění sorpčních vazeb molekul polutantů ultrazvukem
- Podpora tvorby biosurfaktantů

PODPORA PŘENOSU HMOTY – TVORBA BIOSURFAKTANTŮ

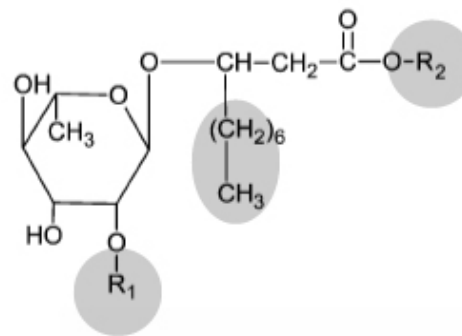
The bacterium *Pseudomonas aeruginosa* produces a nontoxic, degradable biosurfactant (detergent) called rhamnolipid

Courtesy Raina M. Maier

BIOSURFAKTANTY

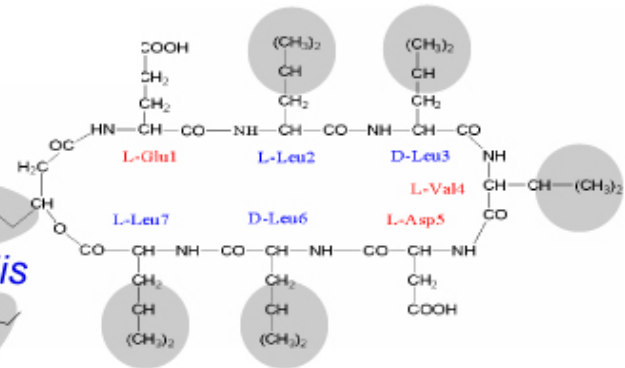
Glycolipids
rhamnolipids,
sophorolipids,
trehalolipids

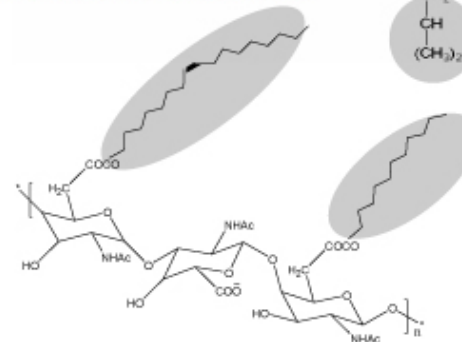
rhamnolipid
from *Pseudomonas* sp.

Lipopeptides
surfactin,
iturin,
fengycin

surfactin
from *Bacillus subtilis*

Polymeric surfactants

bioemulsan
from *Acinobacter* sp.

Other surface active biomolecules in natural and man-made use, especially in food products

Phospholipids

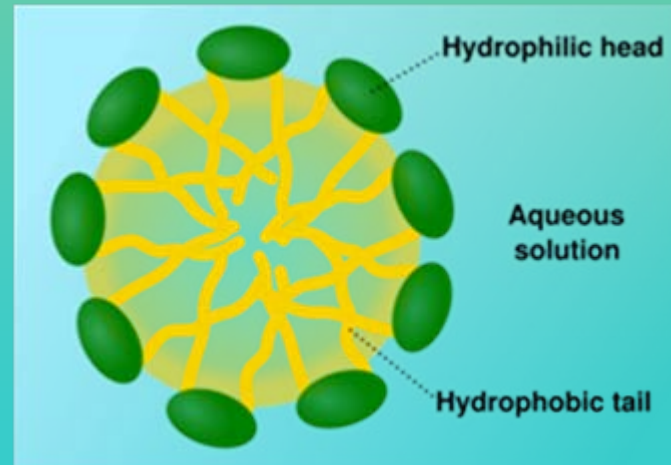
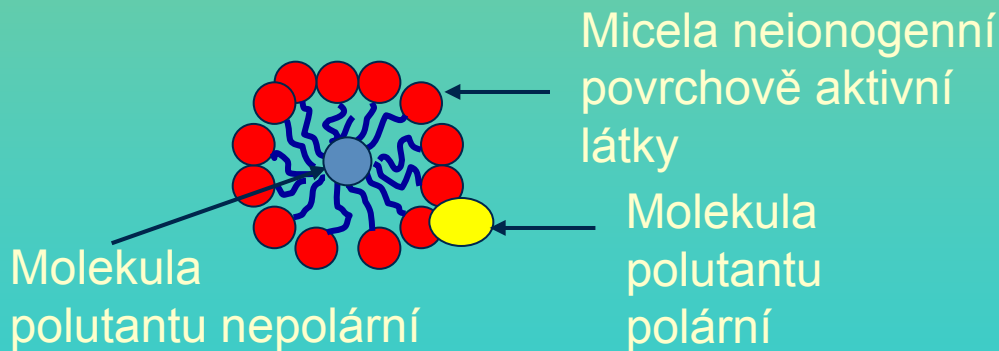
e.g. lecithin

Proteins

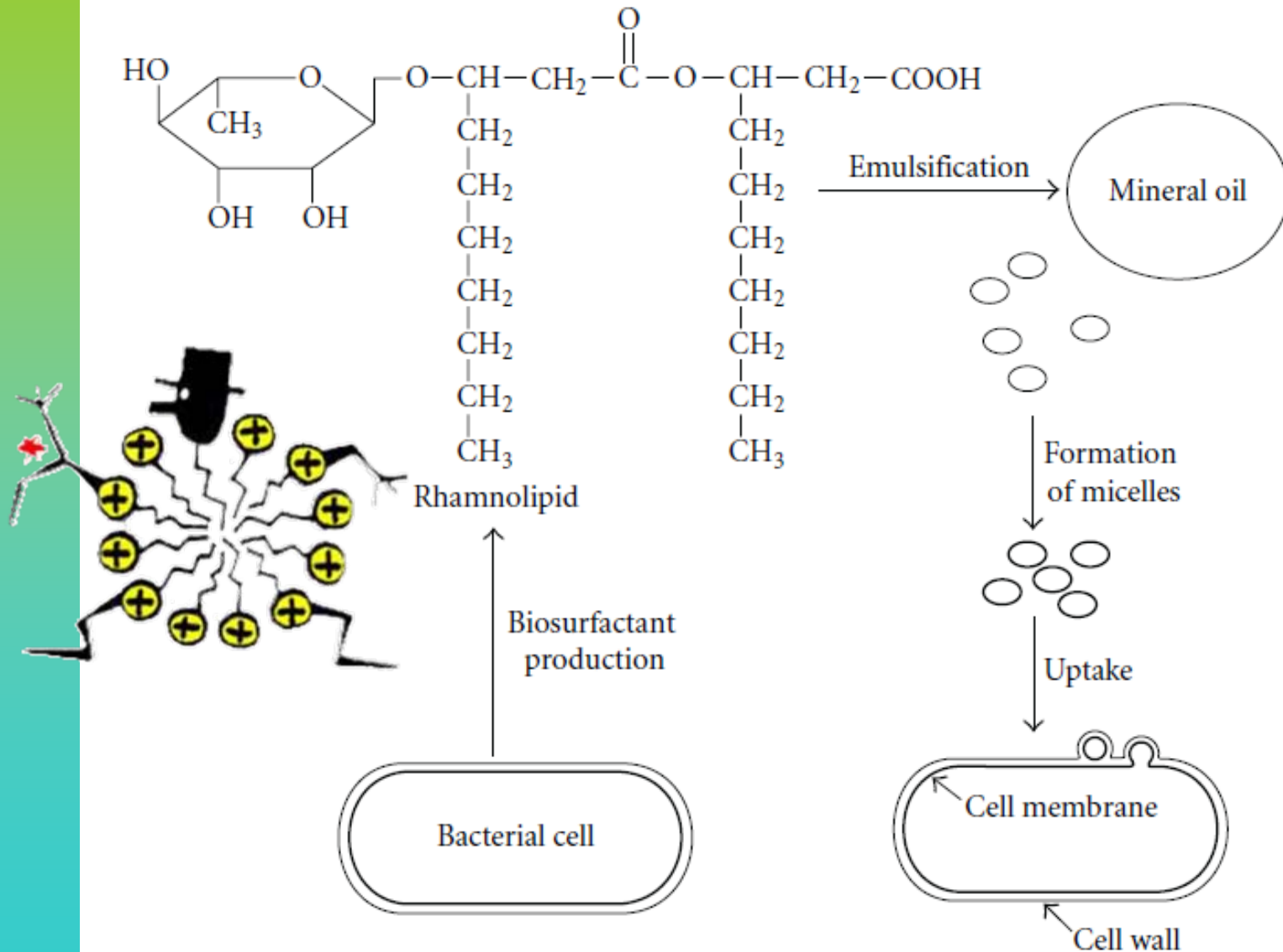
e.g. b-casein

BIOSURFAKTANTY

- Všechny bakterie, které jsou schopné využívat nepolární substráty, mají schopnost biosurfaktant vytvářet a uvolňovat do prostředí
- Bez biosurfaktantu by nebyly schopné dopravit substrát do buňky

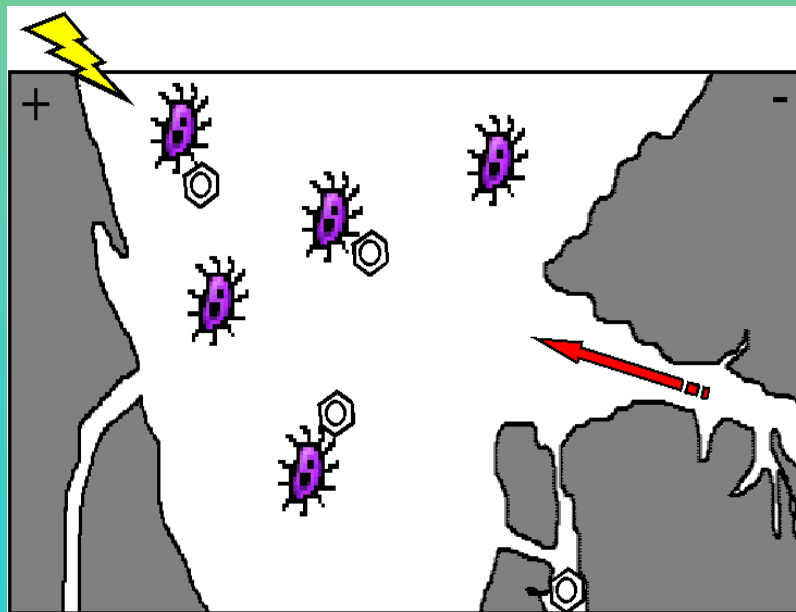
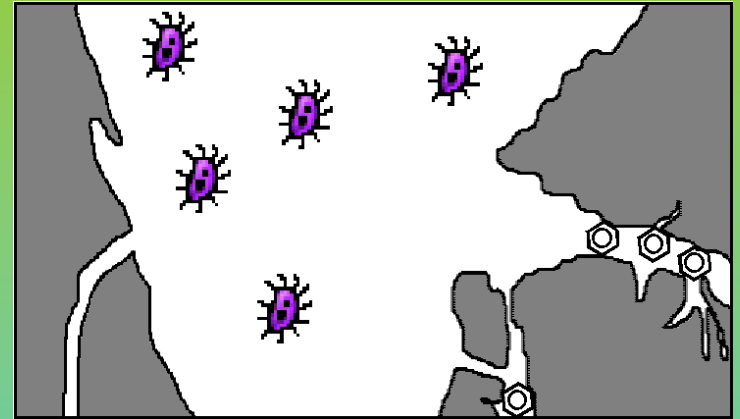
BIOSURFAKTANTY

OMEZUJÍCÍ FAKTORY PRO BIODEGRADACI

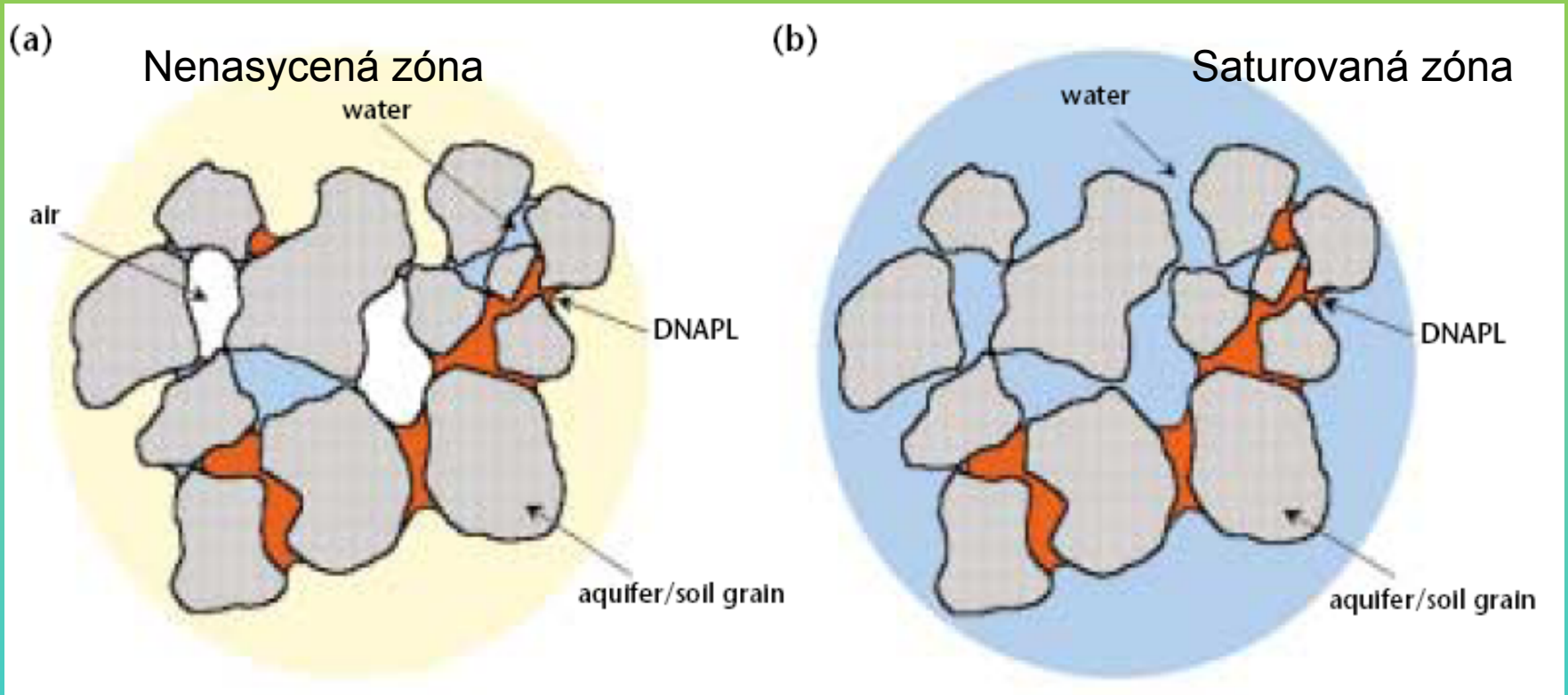
- Přenos hmoty do buňky
- Dostupnost molekul polutantu pro mikroorganismy (sorpce, rozpustnost)
- Enzymatický aparát mikroorganismů
- Tvorba toxických metabolitů
- Inhibiční podmínky v prostředí (toxicita polutantů, pH, teplota, nedostatek vlhkosti, nedostatek finálních akceptorů elektronů, limitace makro a mikrobiotickými prvky .....
- Neschopnost odbourávat některé polutanty vedle sebe (např. toluen a chlorbenzen)

PODPORA VYMYTÍM

Vymytí povrchově
aktivní látkou

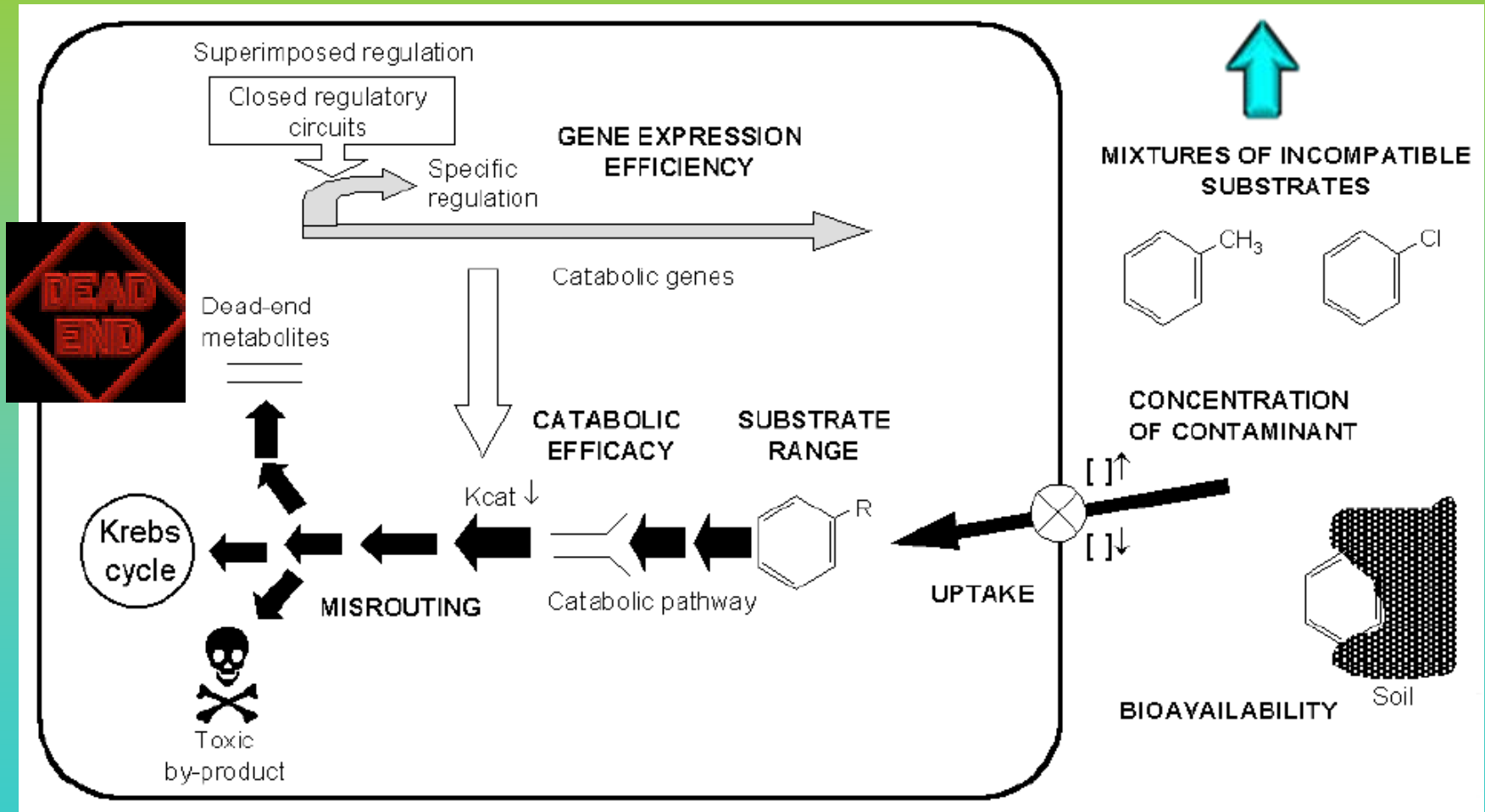
ROZDĚLENÍ ZBYTKOVÉHO ZNEČIŠTĚNÍ

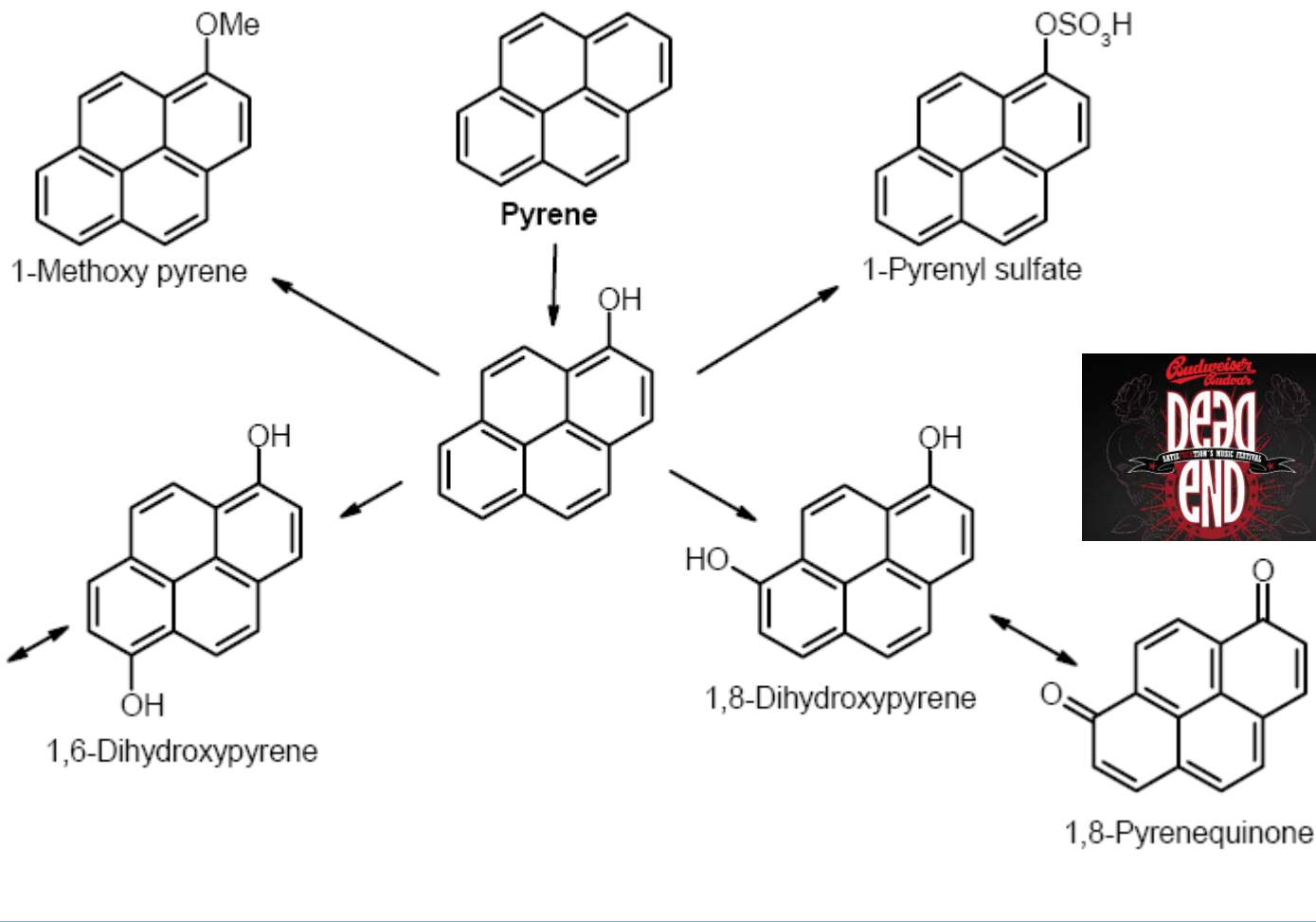

SOUHRN OMEZUJÍCÍCH FAKTORŮ

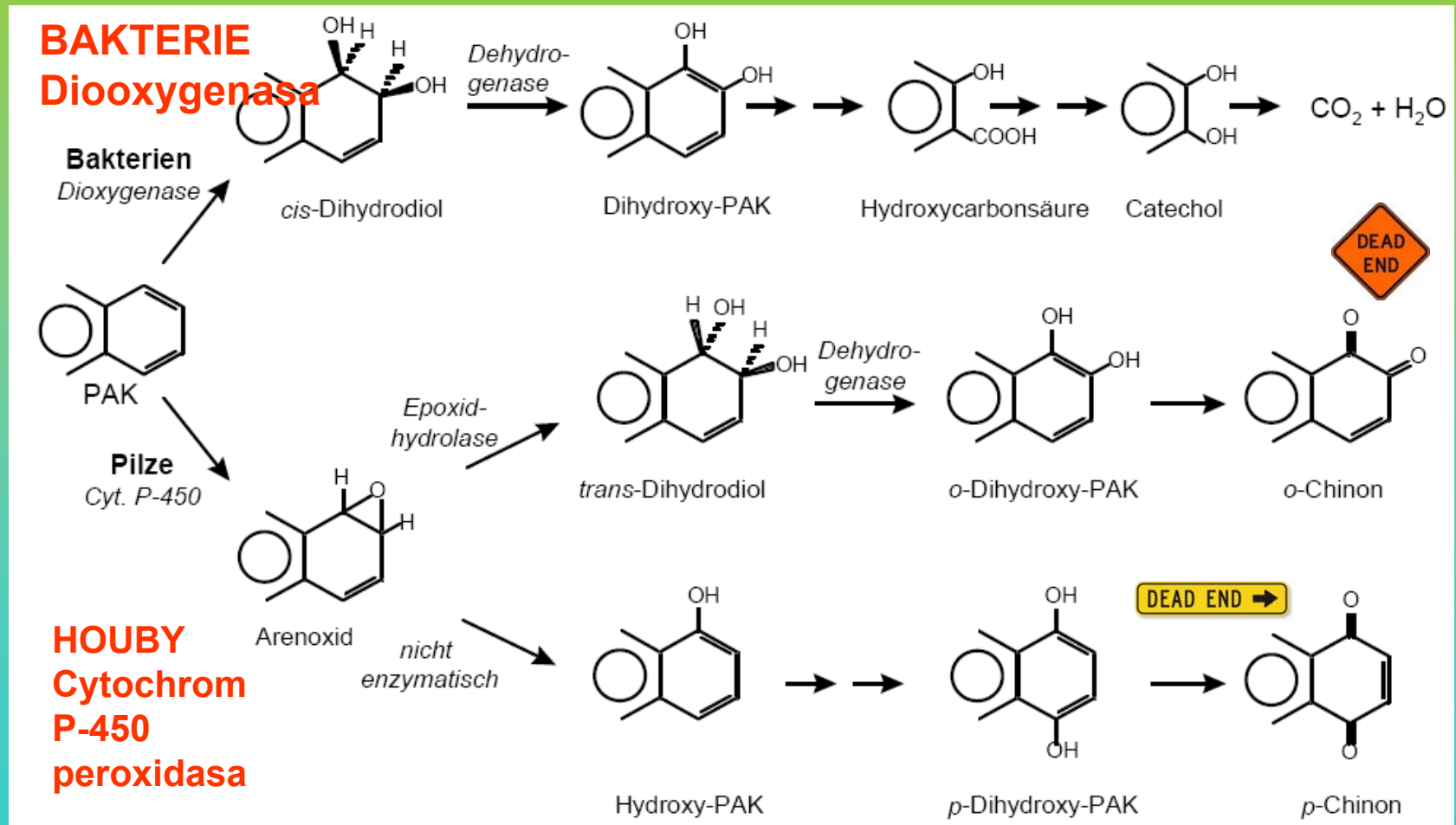
Galaktosa a glukosa
pro *E. coli*

DEAD-END PRODUKTY PYRENU - HOUBY

ODBOURÁVÁNÍ POLYCYKLIČKÝCH AROMATICKÝCH UHLOVODÍKŮ

DŮSLEDKY TVORBY DEAD-END PRODUKTŮ

1. **PROBLÉM**

- Stanovení PAU po extrakci nepolárními rozpouštědly
- Biotransformační produkty jsou polární – nestanoví se, nastává pokles koncentrace PAU - HURÁÁÁÁ !!!
- Skutečnost

Biotransformační produkty a dead-end produkty jsou ve vodě mnohem rozpustnější a tedy mobilnější, jsou však často i toxičtější než původní PAU, takže zemina se sníženou koncentrací PAU po biodegradaci je z hlediska životního prostředí mnohem škodlivější, má podstatně vyšší ekotoxicitu a genotoxicitu

DŮSLEDKY TVORBY DEAD-END PRODUKTŮ

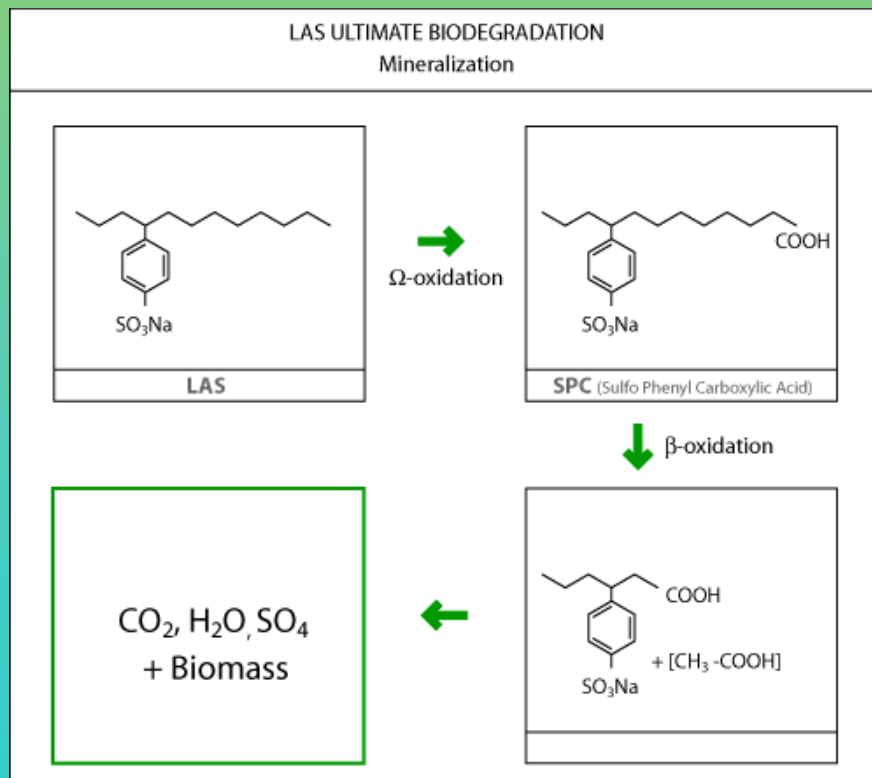

2. PROBLÉM

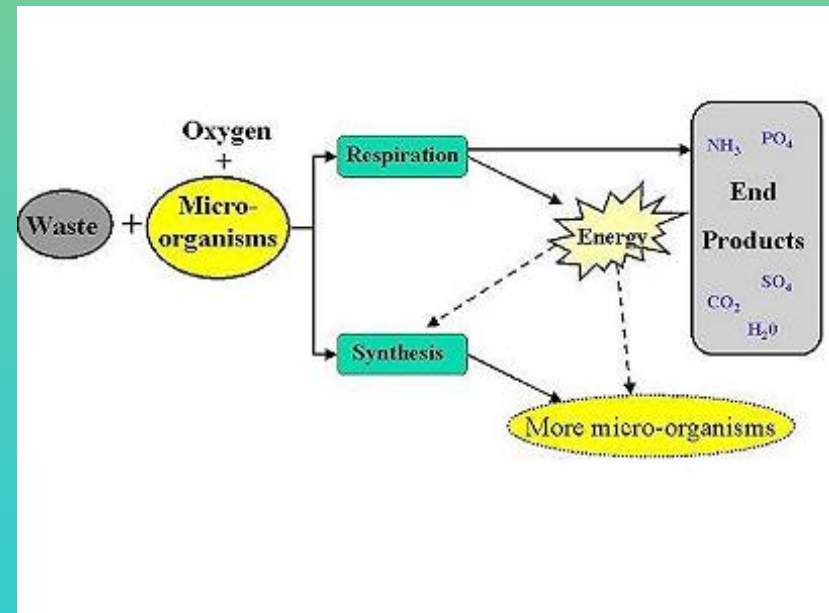
- Heterocyklické sloučeniny podléhají rovněž biotransformaci – vznikají toxičtější produkty
- Pentachlorfenol tvoří v technické směsi jen 30 až 35 %, jsou tedy přítomny další kongenery – ale ty se nesledují (analyticky)
- Vedlejší produkt z chlorace fenolu – polychlorované dioxiny!!!!

BIOTRANSFORMACE MÍSTO BIODEGRADACE

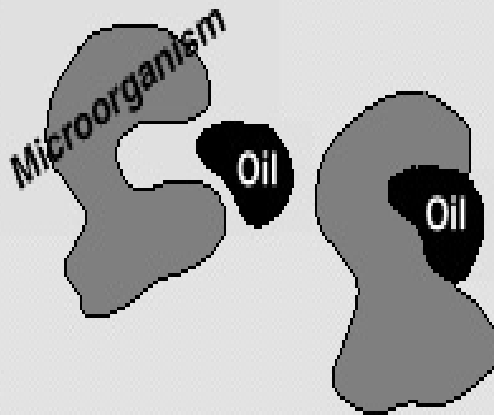
- Často se stává, že rozklad polutantu není totální (nenastává mineralizace)

Lineární
alkylsulfonáty

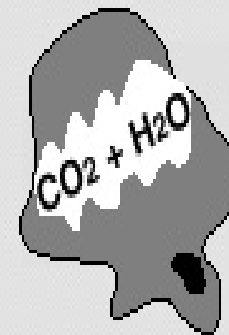
BIOTRANSFORMACE MÍSTO BIODEGRADACE

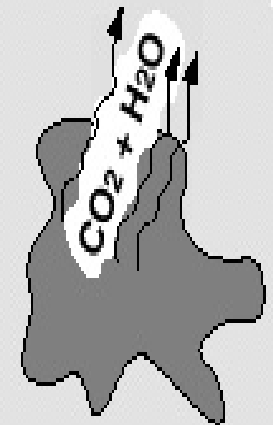
Microorganisms eat oil
or other organic
contaminant

Microorganisms digest oil and
convert it to carbon dioxide (CO₂)
and water (H₂O)

Microorganisms
give off CO₂ and
H₂O

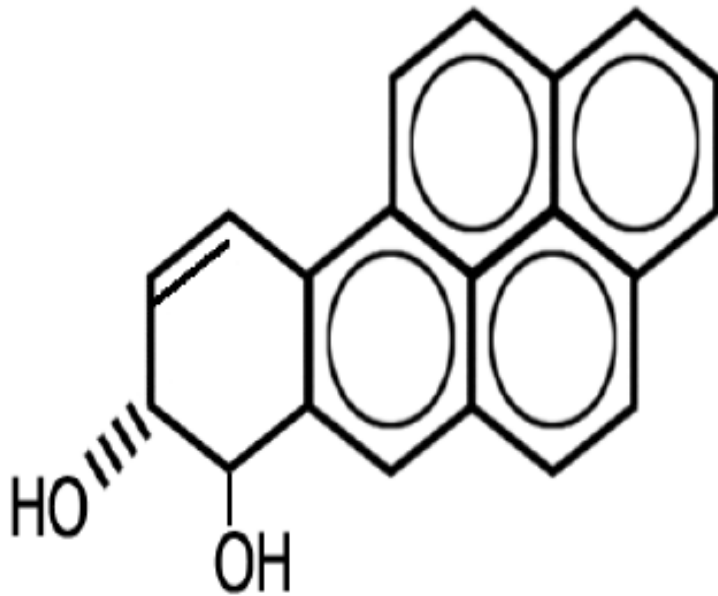

BIOTRANSFORMACE MÍSTO BIODEGRADACE

- Nedochozí k rozkladu až na H_2O , CO_2 , k tvorbě biomasy a energie.
- Dochází jen k biotransformaci molekul polutantu na nové sloučeniny, které jsou buď dead-end produkty, nebo nemohou být dále rozkládány vzhledem k podmínkám v prostředí
- Tyto meziprodukty mohou mít mnohem nepříznivější vlastnosti pro životní prostředí než původní polutanty

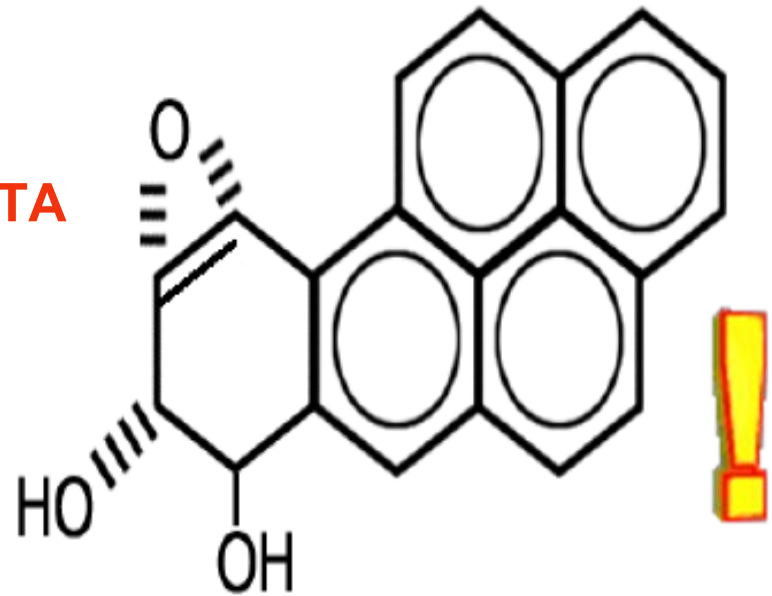

BIOTRANSFORMACE MÍSTO BIODEGRADACE

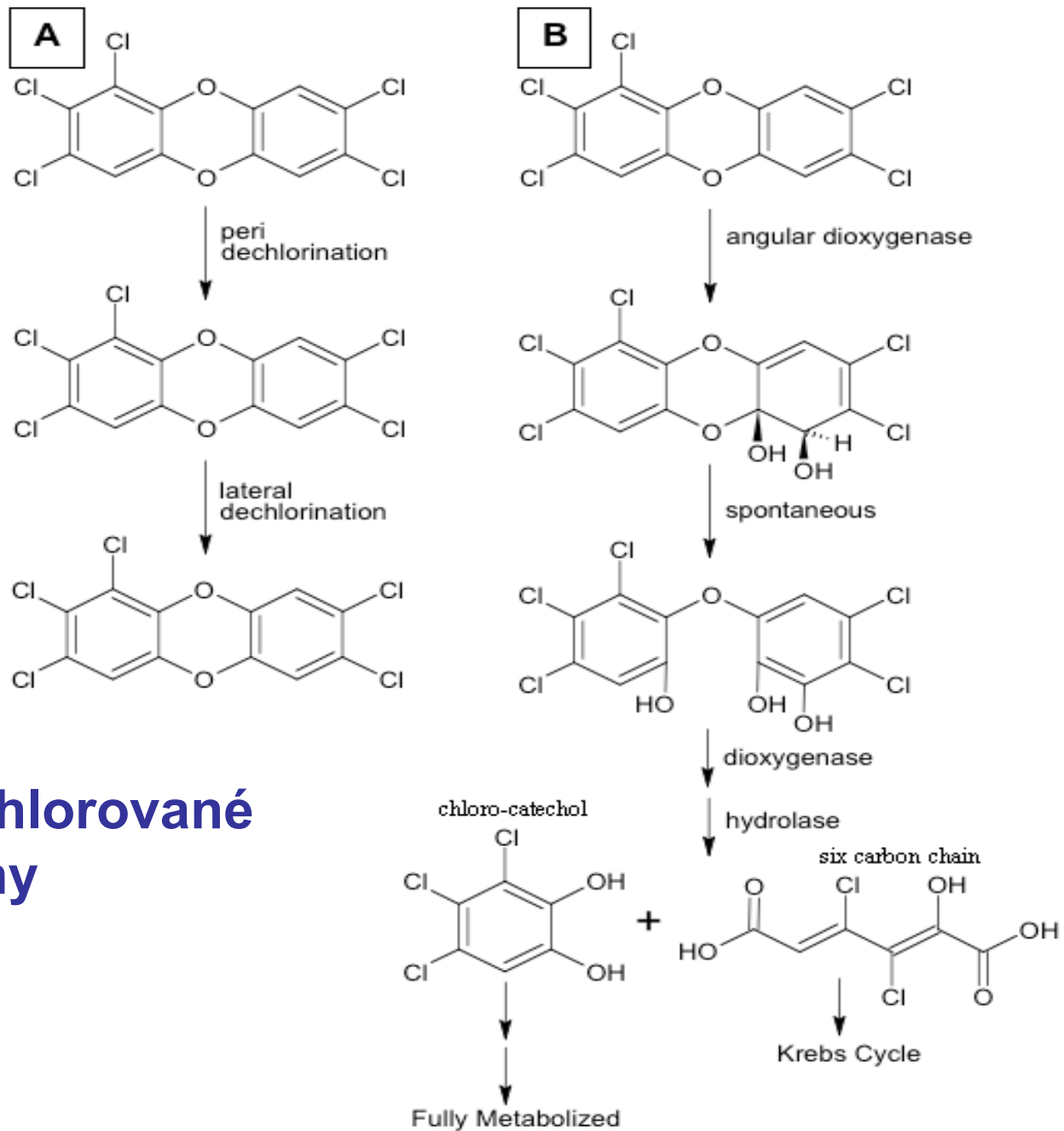
*Benzo[a]pyrene
7,8-dihydrodiol*

TOXICITA

*Benzo[a]pyrene 7,8-
dihydrodiol-9,10-epoxide*

Polychlorované dioxiny

BIOTRANSFORMACE MÍSTO BIODEGRADACE

Biotransformace může způsobit:

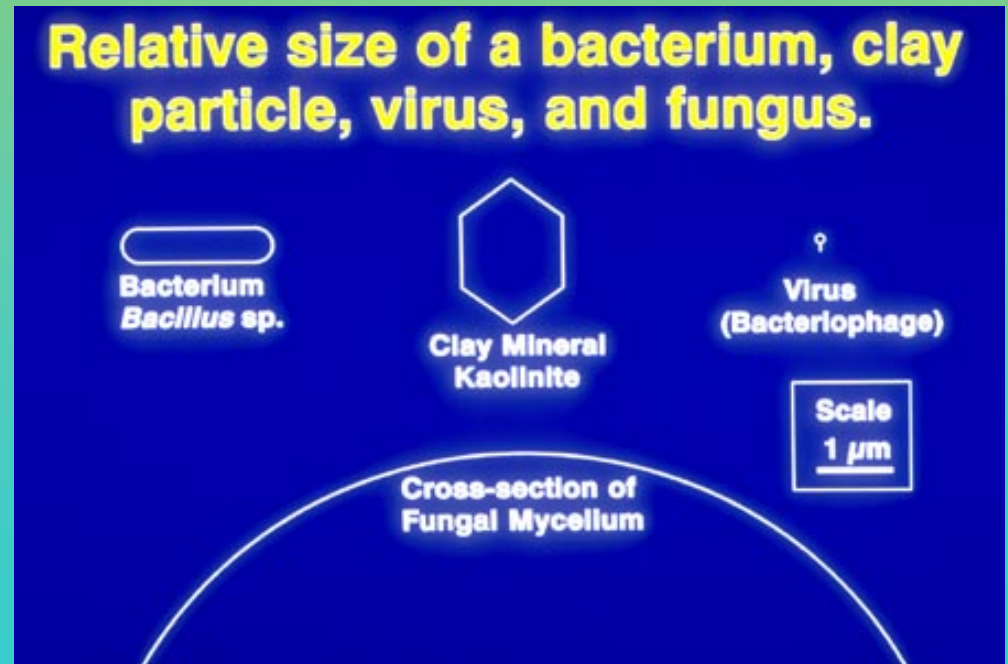
1. Vyšší toxicitu
2. Endokrinní disrupci
3. Mutagenitu
4. Další negativní vlastnosti podle druhu vzniklého metabolitu
5. Zvýšit polaritu a mobilitu v horninovém prostředí

MIKROORGANISMY

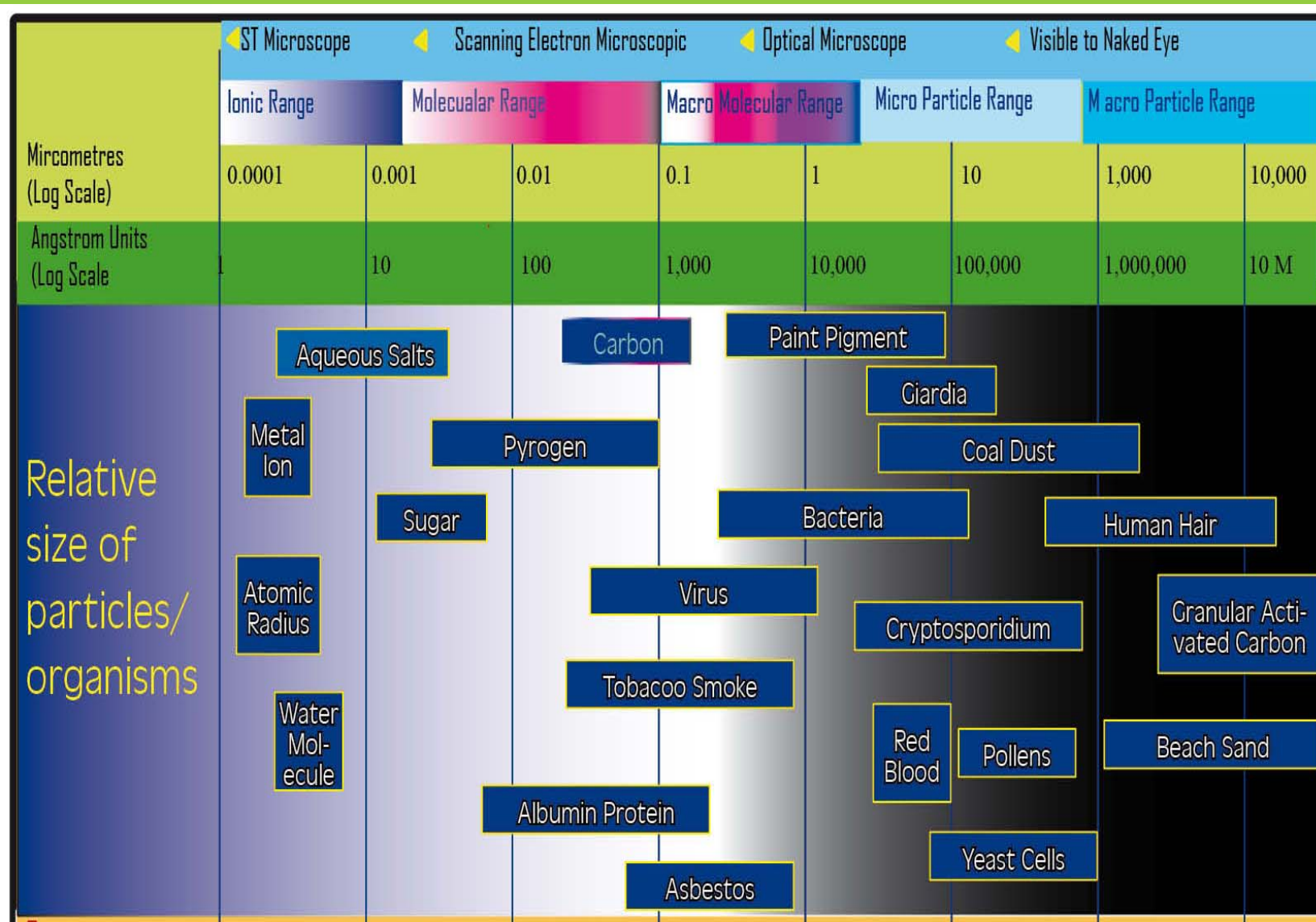

MIKROORGANISMY

- Bakterie
- Kvasinky
- Dřevokazné houby
- Plísně
- Cyanobakterie

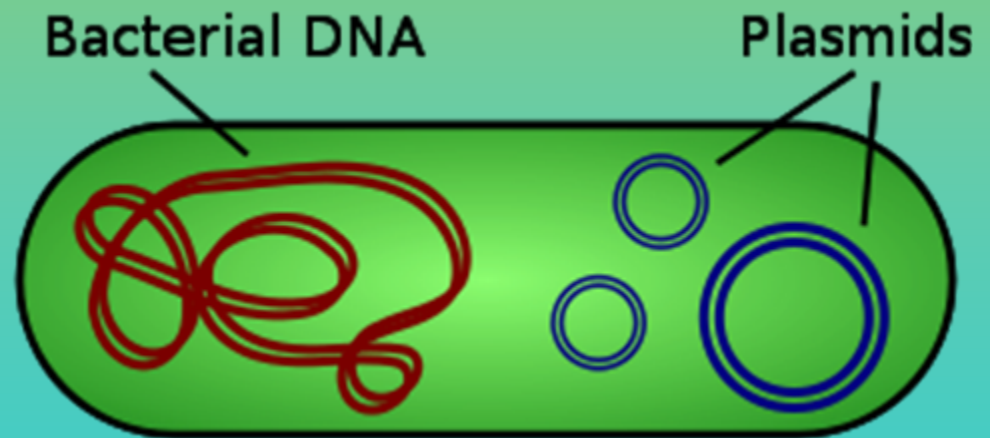
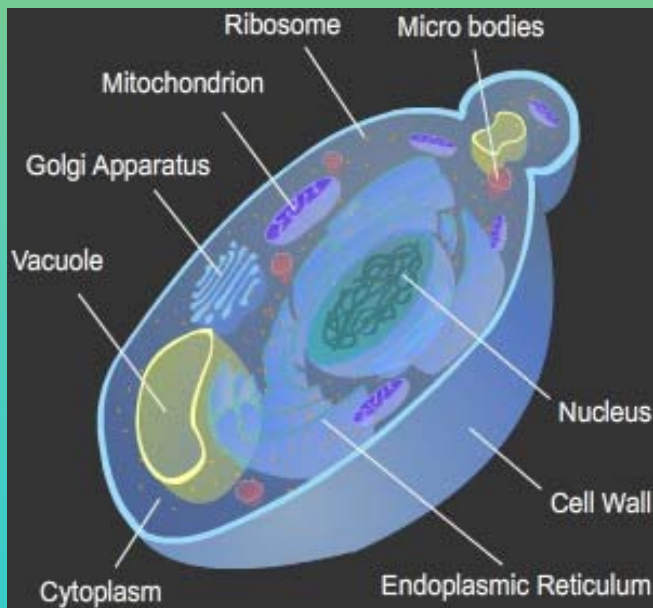

VELIKOST MIKROORGANISMŮ

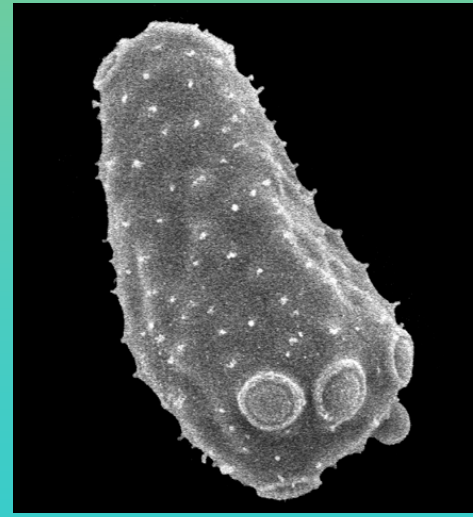
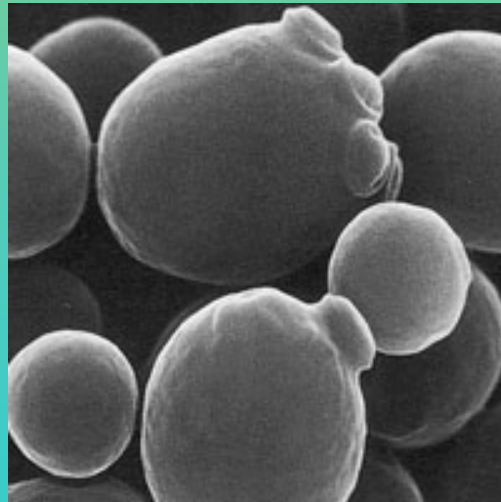
MIKROORGANISMY

- Bakterie – prokaryontní
- Kvasinky, nižší houby, řasy – eukaryontní

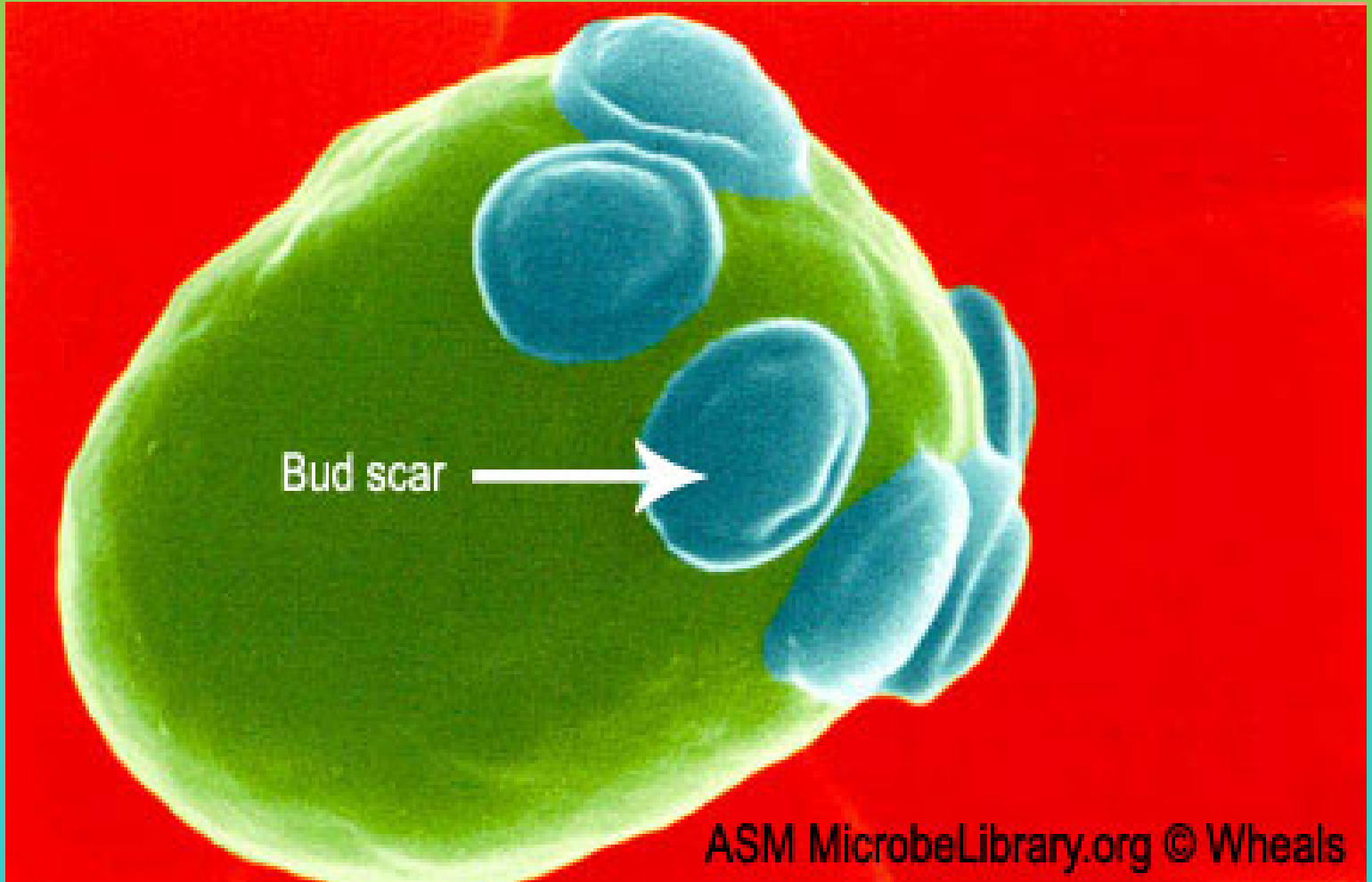
MIKROORGANISMY

- Kvasinky – prakticky se využívají v jediné aplikaci a to při čištění odpadních vod obsahujících fenoly

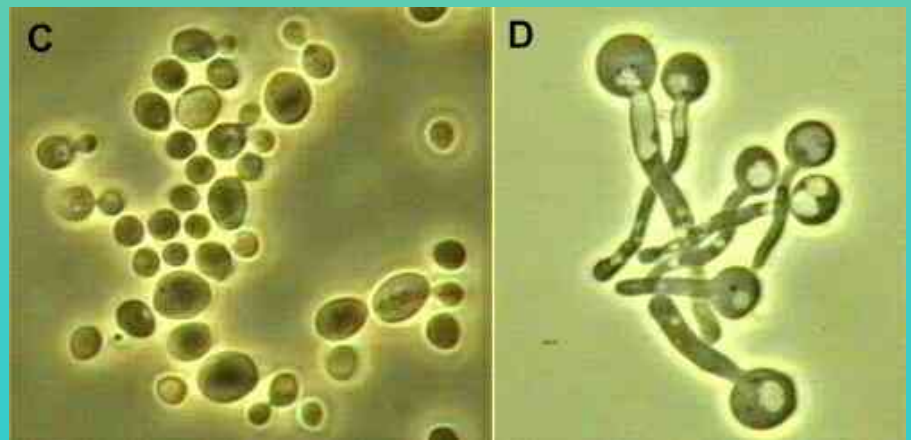

KVASINKA *SACCHAROMYCES CEREVISIAE*

MIKROORGANISMY

- Kvasinky jsou schopné využívat uhlovodíky jako substrát
- Historicky se vyráběly tzv. single cell proteiny – kvasinky např. *Candida lipolytica*, substrát *n*-hexan.

MIKROORGANISMY

- Nižší houby – především dřevokazné
  - i) Působící bílou hnilobu dřeva (white-rot-fungi)
  - ii) Působící hnědou hnilobu dřeva (brown-rot-fungi)

EXTRACELULÁRNÍ ENZYMY

Snažší degradace polutantů – není třeba transport do buňky

MIKROORGANISMY

- Dřevokazné houby působící hnědou hnilobu – enzymy celulasy – degradace celulosy – zůstává lignin
- Dřevokazné houby působící bílou hnilobu – enzymy peroxidasy – degradace ligninu – zůstává celuloza

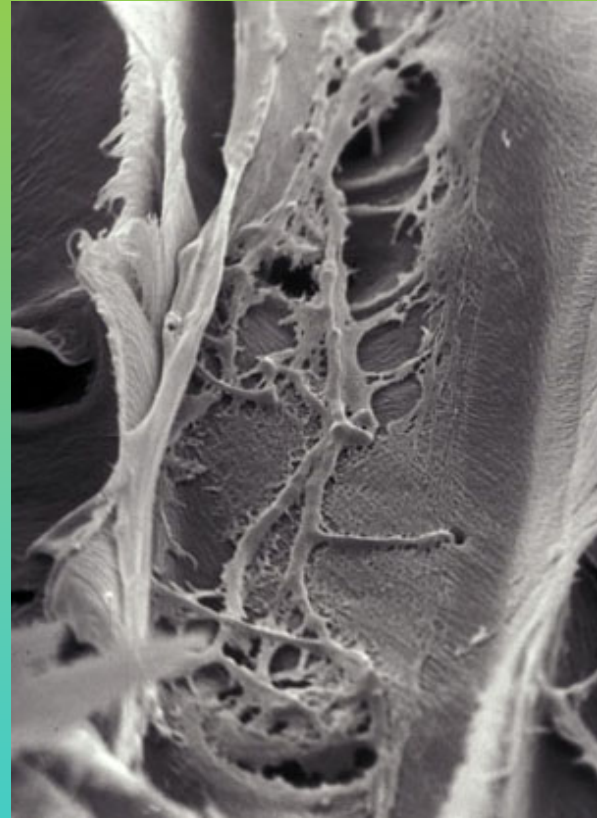
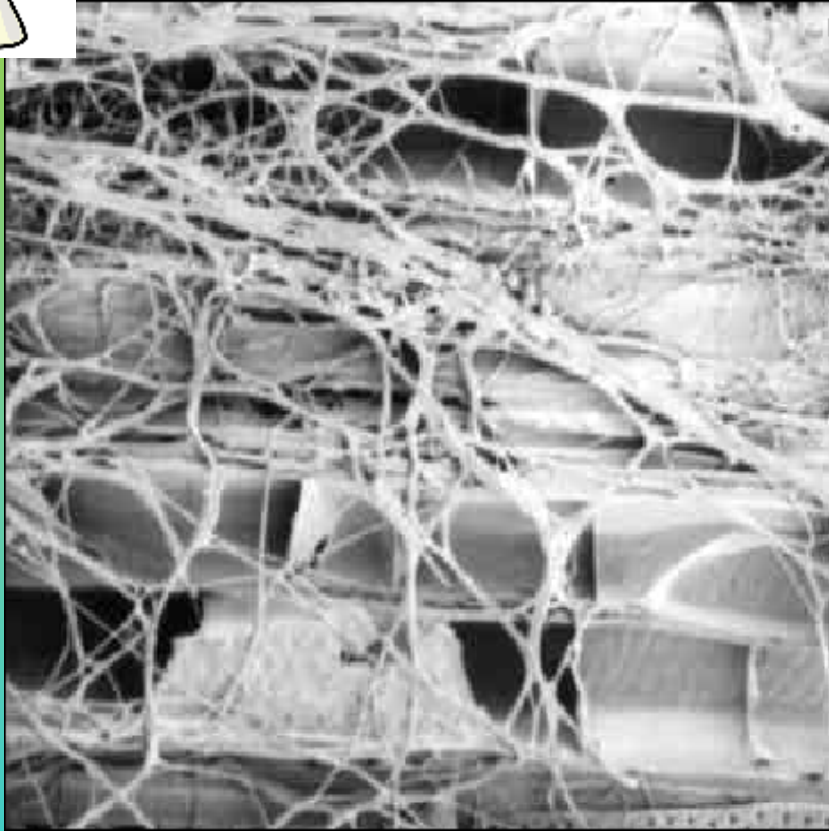
BÍLÁ A HNĚDÁ HNILOBA

HOUBY – JAK BY TO MĚLO FUNGOVAT

HOUBY – JAK BY TO MĚLO FUNGOVAT

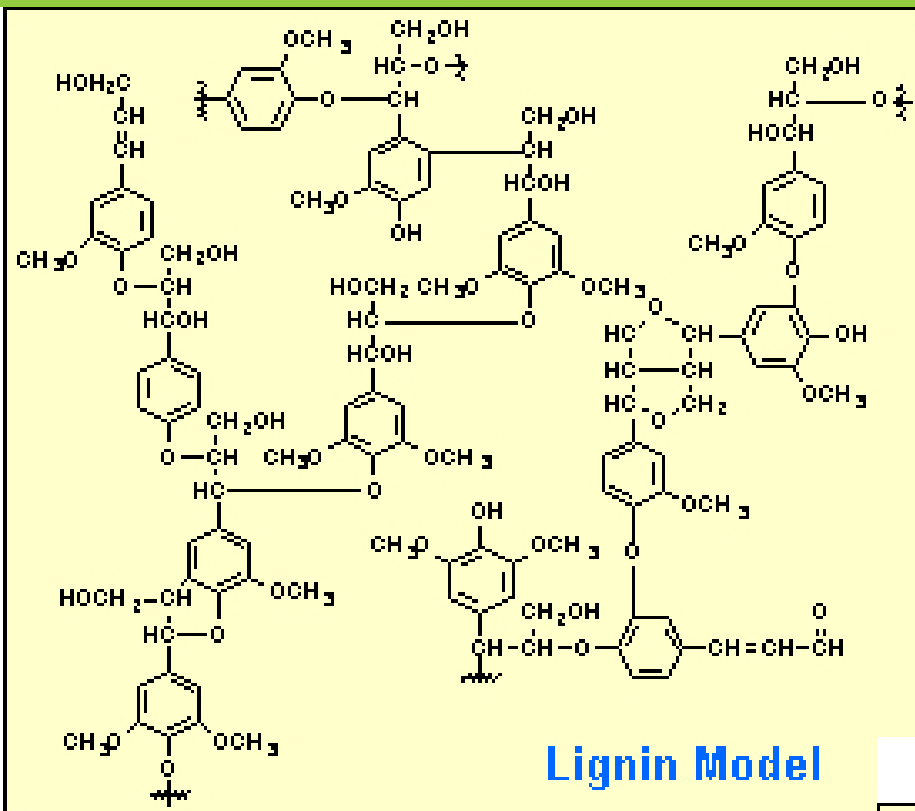
DŘEVOKAZNÉ HOUBY - BIOREMEDIACE

- Tvorba exoenzymů – peroxidas – zrychlení biodegradace PAU – podobné ligninu, eliminace transportu do buňky
- Problém: kolonizace ošetřované půdy
- Veliké množství inokula – vysoká cena
- Tvorba dead-end produktů, výsledek horší než očekávání – spíše žádný

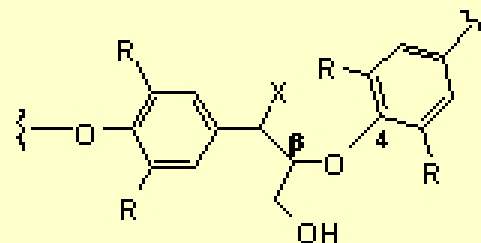

MODEL MOLEKULY LIGNINU

Most Abundant Lignin Unit

R = H, OCH₃
X = H, OH, OAr

DŘEVOKAZNÉ HOUBY – BIOREMEDIACE DALŠÍ PROBLÉM – ODBOURÁVÁNÍ PAU

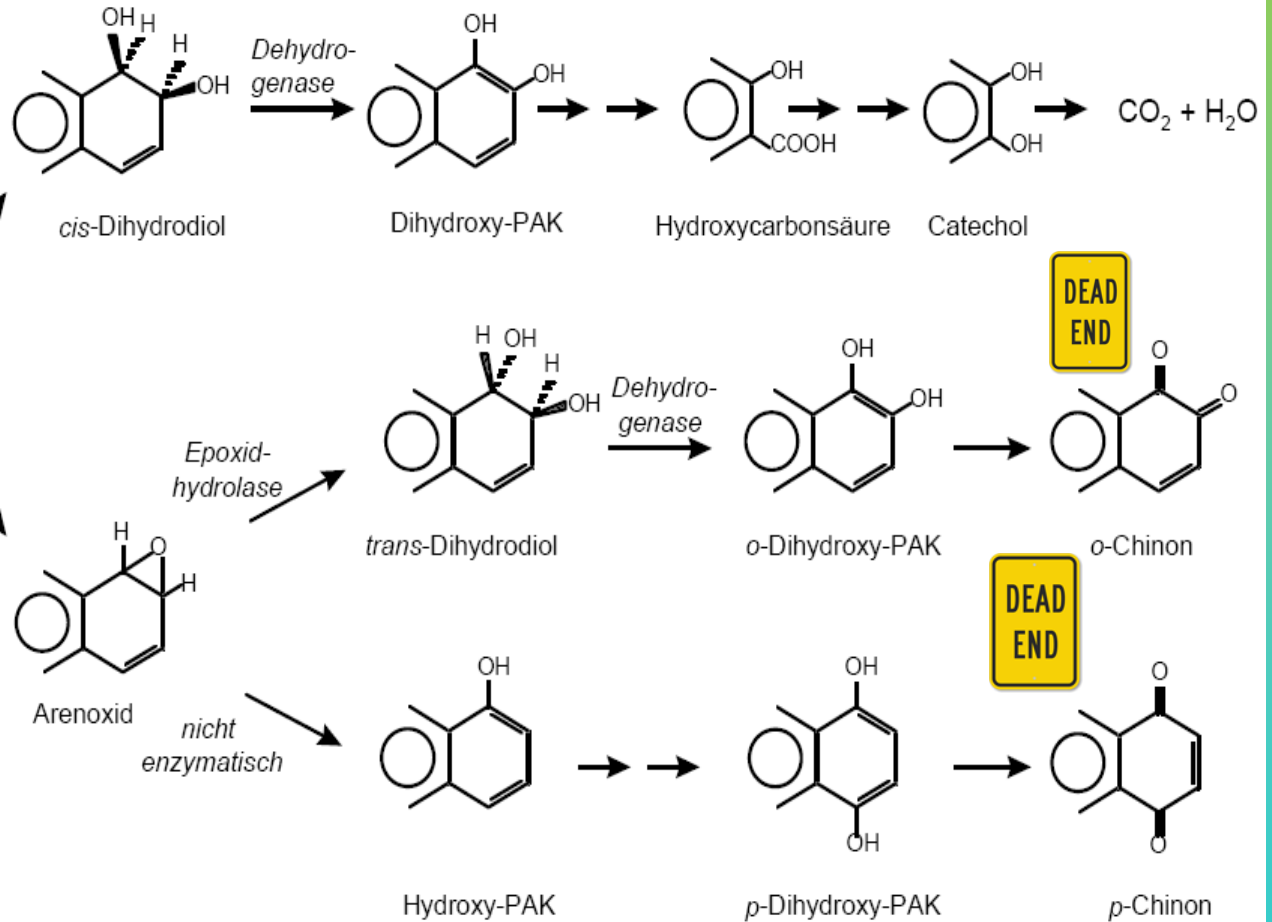

BAKTERIE
Dioxygenasa

Bakterien
Dioxygenase

Pilze
Cyt. P-450

HOUBY
Cyt P-450
Peroxidasy

POKUSY O PRAKTICKÉ VYUŽITÍ DŘEVOKAZNÝCH HUB PRO BIOREMEDIACI

- Earthfax Engineering, Dr. Lamar, Utah, USA
- ATE, česká pobočka, Dr. T.M. Vogel, původní technologie francouzská

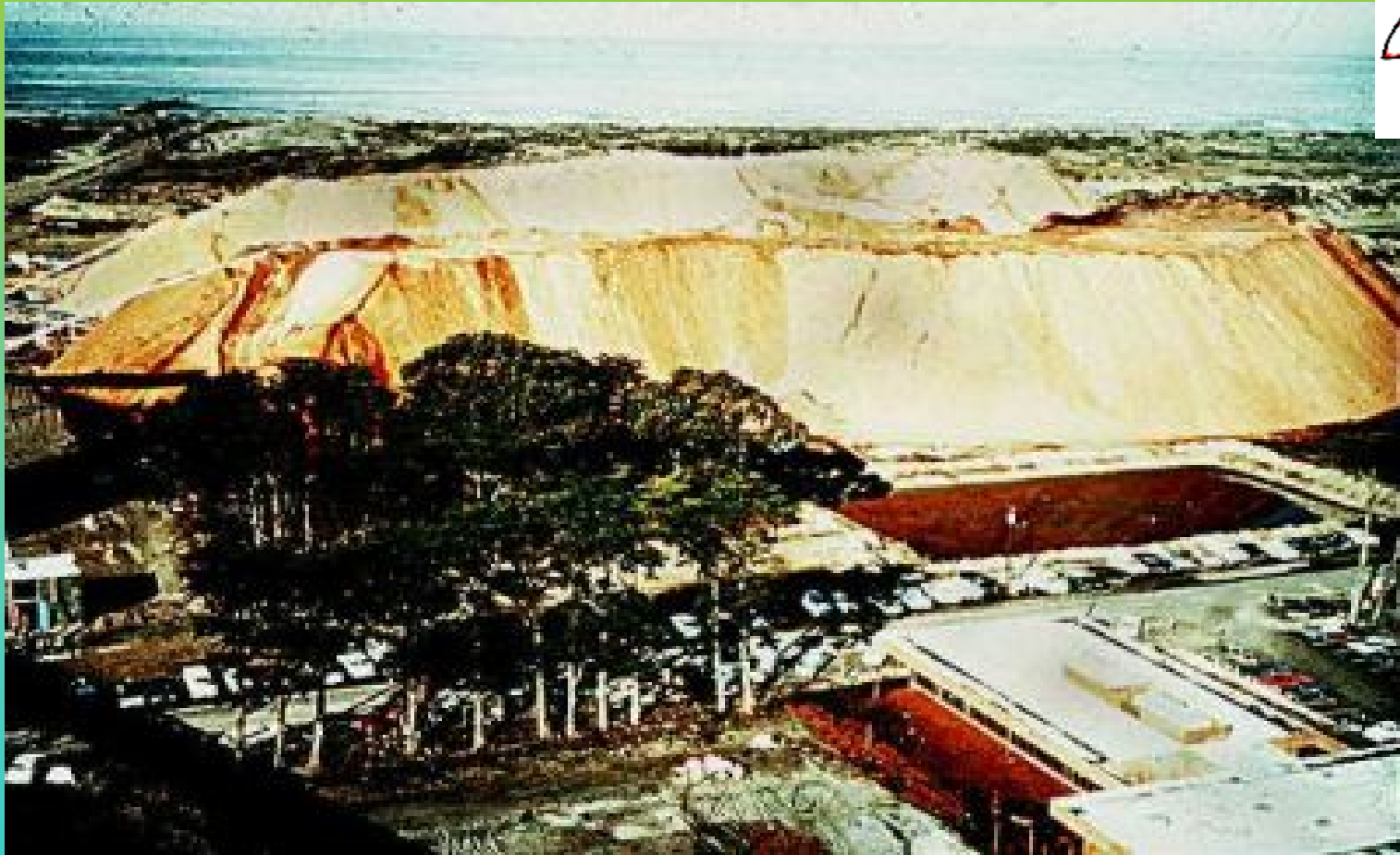
POUŽITÍ HUB, KTERÉ FUNGUJE

BIOPULPING

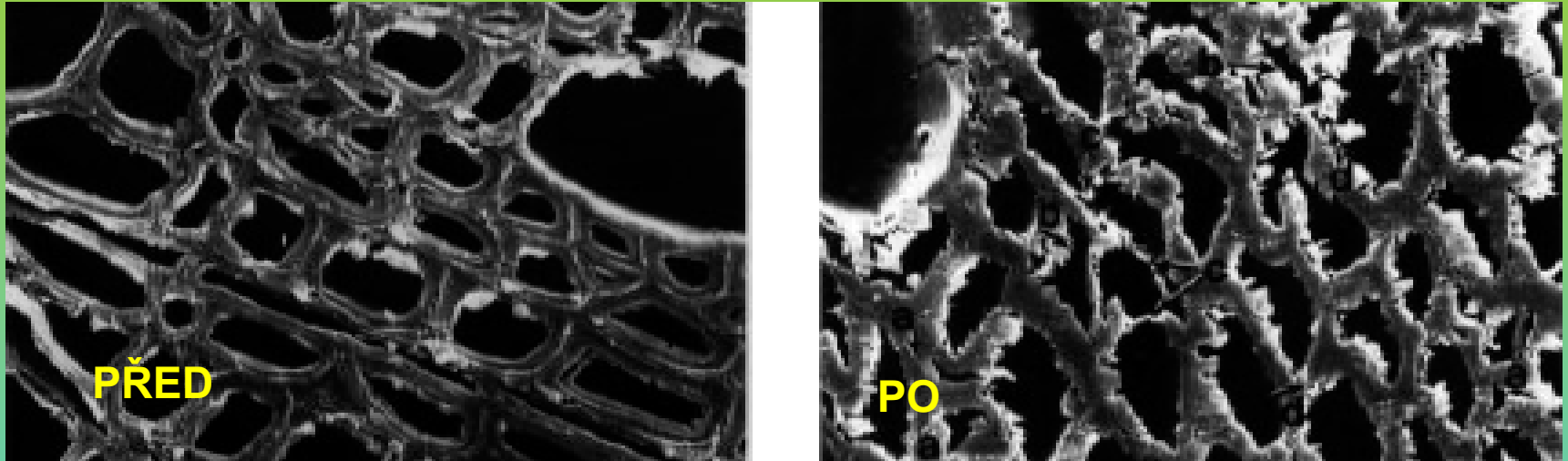
POUŽITÍ HUB, KTERÉ FUNGUJE

POUŽITÍ HUB, KTERÉ FUNGUJE

BIOPULPING

- Úspora cca \$ 10 na 1 tunu celulosy + úspora 30 % energie
- Návratnost investice už za 3 roky !!!!

OTÁZKY ?

DĚKUJI

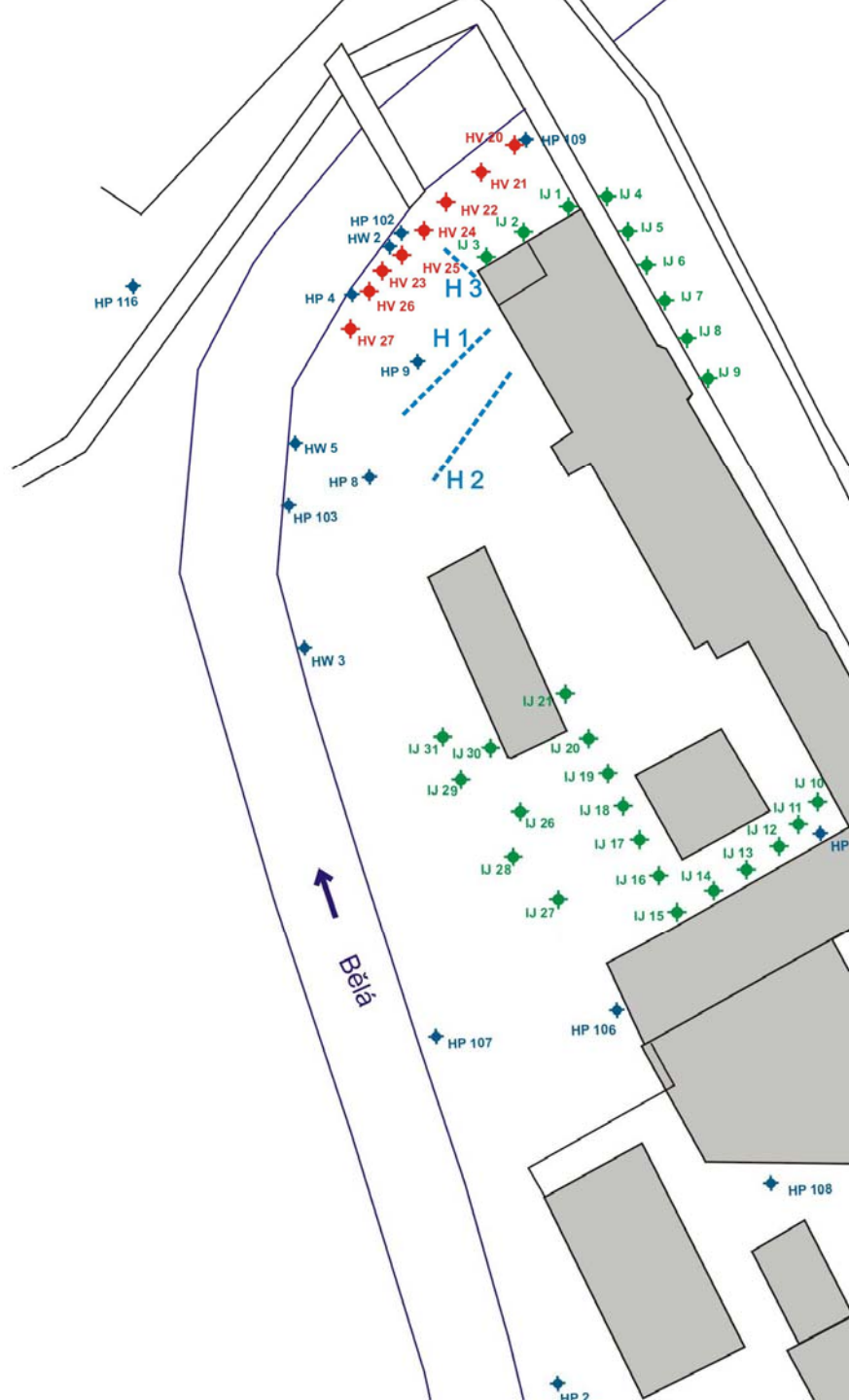
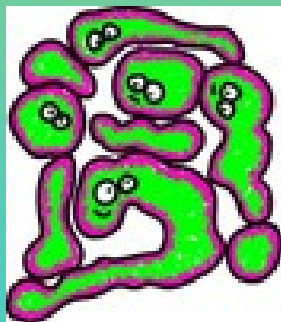
VÁM ZA

POZORNOST!

EXKURZE 3.11.2011

ALFATEX MÓDA, PELHŘIMOV, KŘEMEŠNICKÁ ULICE

KONTAMINACE

Především chlorované ethyleny:
perchlorethylen (PCE) a trichlorethylen
(TCE)

Transformační produkty (1,2-c-DCE a VC)
jen ve velmi omezené míře

Podmínky ve zvodni nebyly příznivé pro
průběh reduktivní dehalogenace

POSTUP REMEDIACE

- Odtěžení nejvíce kontaminovaných zemin tam, kde to bylo možné.
- Sanační čerpání + vytvoření hydraulické bariéry
- Úprava podmínek ve zvodni – podpora biologické reduktivní dehalogenace
- Změna podmínek na oxické při hromadění 1,2-c-DCE (IJ-26, IJ-29 až 31)